

**TURUN
YLIOPISTO**

Matemaattis-luonnontieteellinen
tiedekunta

Älykkään sopeutumisen soveltaminen Suomessa

Tapaustutkimuksina kolme supistuvaa maaseutumaista kuntaa

Sanni Huusari

Maantiede
pro gradu -tutkielma
Laajuus: 30 op

15.01.2025

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Pääaine: Maantiede

Tekijä: Sanni Huusari

Otsikko: Älykkään sopeutumisen soveltaminen Suomessa - Tapaustutkimuksina kolme supistuvaa maaseutumaista kuntaa

Ohjaaja: Tommi Inkinen

Sivumäärä: 67 sivua + liitteet 7 sivua

Päivämäärä: 15.01.2025

Älykäs sopeutuminen on aluesuunnittelumalli, jota alueet voivat hyödyntää reagoidessaan supistumiseen. Sen avulla ne pystyvät säilymään hyvinä elinpaikkoina väestön vähenemisestä huolimatta ja välttämään supistumisesta aiheutuvia kielteisiä seurauksia. Yli kaksi kolmasosaa Manner-Suomen kunnista on menettänyt väestöään 2000-luvulla, mistä huolimatta Suomesta löytyy vain niukasti esimerkkejä supistuvien alueiden suunnittelusta. Älykäs sopeutuminen on levinnyt Suomeen 2020-luvun aikana. Se on vielä vakiintumaton suomalaisessa aluepolitiikassa ja -kehityksessä, jonka vuoksi menetelmän soveltamisesta tarvitaan lisää esimerkkejä.

Tutkielman tavoitteena oli luoda tietoa älykkään sopeutumisen soveltamisesta Suomessa sekä selvittää siinä käytettävien keinojen toimivuutta tarkasteltavissa kunnissa nyt ja tulevaisuudessa. Tutkielmaan valikoitui kolme maaseutumaista älykkäästi sopeutuviksi luokiteltua kuntaa. Aineistoina käytettiin niiden viimeisimpiä kuntastrategioita sekä kuntien työntekijöille tehtyjä puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Aineistot analysoitiin teorialähtöisellä sekä aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tarkasteltavat kunnat harjoittivat useaa eri älykkään sopeutumisen tapaa, joista eniten käytettiin suomalaisia, yhteistyön ja elämänlaadun parantamisen keinoja. Kunnat toteuttivat älykästä sopeutumista paikkaperustaisesti, joka on olennaista sen soveltamisessa. Tavat koettiin pääosin onnistuneiksi, sillä ne toivat kunnille taloudellista hyötyä. Toimivuutta perusteltiin myös erilaisten mittareiden ja kunnan mahdollistavan toiminnan kautta. Käytetyt keinot vaikuttivat kuntien taloudelliseen, työlliseen, demografiseen ja elinvoimaiseen puoleen sekä palveluihin joko myönteisesti tai sitten niillä ei koettu olleen vaikutusta niihin. Kunnilla oli samankaltaisia mahdollistajia ja haasteita keinojen toteuttamisessa. Kuntien piirteet, kuten sijainti ja ympäristö, toimivat mahdollistajina kun taas taloudelliset, organisaation sisäiset tai kuntaan vaikuttavat tekijät loivat haasteita. Haasteita käsiteltiin tapauskohtaisesti. Kunnat tulevat muokkaamaan käyttämiään keinoja kuntakohtaisten tarpeiden mukaan sekä jatkamaan niiden käyttöä seuraavilla kuntastrategioilla. Muonio ja Merikarvia kokivat älykkään sopeutumisen tarpeelliseksi kuntien kehittämisessä tulevaisuudessa. Puumala ei kokenut menetelmää sille soveltuvaksi. Väestöennusteiden sekä Suomen ennustetun aluekehityksen vuoksi supistuvien kuntien olisi tarpeellista nostaa älykäs sopeutuminen sopeutumisstrategioidensa keskiöön. Tarkasteltujen kuntien kokemusten perusteella älykäs sopeutuminen voisi olla soveltuva aluesuunnittelumalli suomalaisille supistuville kunnille.

Avainsanat: Älykäs sopeutuminen, Aluekehitys, Supistuvien kuntien strategiat

Master's thesis

Subject: Geography

Author: Sanni Huusari

Title: Applying smart shrinking in Finland – case study of three shrinking rural municipalities

Supervisor: Tommi Inkinen

Number of pages: 67 pages + 7 pages of appendices

Date: 15.01.2025

Smart shrinking is a regional planning model that regions can utilize in response to shrinking. It enables them to remain good places to live despite population decline and to avoid the negative consequences of shrinkage. More than two-thirds of municipalities in mainland Finland have lost population in 2000s, yet examples of planning for shrinking areas are scarce in Finland. Smart shrinking has arrived in Finland during the 2020s. It is still unestablished in Finnish regional policy and development, necessitating further examples of its application.

The aim of this study was to generate knowledge on the application of smart shrinking in Finland and to examine the effectiveness of the methods used in the municipalities under review, both now and in the future. Three rural municipalities classified as shrinking smart were selected for the study. The data consisted of their latest municipal strategies and semi-structured thematic interviews conducted with municipal employees. The data was analysed with theory-based and material-based content analysis.

The municipalities under review used various methods of smart shrinking, the most frequent being Finnish, cooperation and improving quality of life. The municipalities implemented smart shrinking in a place-based manner, which is essential for its application. These methods were generally perceived as successful, as they provided economic benefits to the municipalities. The effectiveness was also validated through various indicators and the enabling actions of the municipalities. The used methods had either a positive impact or no perceived impact on the municipalities' economic, employment, demographic, and vitality aspects, as well as on services. The municipalities faced similar enablers and challenges in implementing the methods. Municipal characteristics, such as location and environment, acted as enablers, while financial, internal organizational, or external factors affecting municipalities created challenges. These challenges were dealt with on a case-by-case basis. The municipalities plan to adapt the used methods according to local needs and continue to use them in their next municipal strategies. Muonio and Merikarvia considered smart shrinking necessary for municipal development in the future. Puumala did not find the method suitable for their needs. Due to population forecasts and the predicted regional development in Finland, it would be necessary for shrinking municipalities to place smart shrinking at the center of their adaptation strategies. Based on the experiences of the reviewed municipalities, smart shrinking could be a suitable regional planning model for shrinking Finnish municipalities.

Key words: Smart shrinking, Regional development, Strategies of shrinking municipalities

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
2	Teoreettinen viitekehys	9
2.1	Alueiden supistuminen	9
2.1.1	Supistuvan alueen määritelmä	9
2.1.2	Miksi alueet supistuvat ja mitä seurauksia siitä on?	10
2.2	Älykäs sopeutuminen ratkaisuna	14
2.2.1	Älykkään sopeutumisen historia ja määritelmä	14
2.2.2	Siirtyminen älykkään sopeutumisen soveltamiseen	15
2.2.3	Älykkään sopeutumisen keinot	17
2.2.4	Älykäs sopeutuminen Suomessa	20
2.3	Suomen tilanne	22
2.3.1	Supistuminen ja 2000-luvun väestönmuutokset	22
2.3.2	Kunnat supistumisen perusyksikkönä	28
3	Aineistot ja menetelmät	30
3.1	Tapauskuntien valinta	30
3.2	Kuntastrategiat ja haastattelut	31
3.3	Laadullinen sisällönanalyysi	32
4	Tulokset	34
4.1	Muoniossa yhteistyö on välttämättömyys ja uuden imagon luominen tärkeää	34
4.2	Monipaikkaiset vapaa-ajan asukkaat ja yhteistyö keskiössä Puumalassa	40
4.3	Merikarvian elämänlaadun parantaminen ja tarpeen mukaan muokattu infrastruktuuri	46
5	Keskustelu	51
5.1	Mitä älykkään sopeutumisen keinoja kunnat käyttivät?	51
5.2	Miten tarkasteltavat kunnat kokivat älykkään sopeutumisen keinojen toimivuuden?	53
5.3	Mitkä ovat tarkasteltavien kuntien näkemykset älykkään sopeutumisen soveltamisesta tulevaisuudessa?	57
6	Johtopäätökset	59
	Kiitokset	61

Lähteet	62
Liitteet	68
Liite 1. Kuntien kuvaukset	68
Liite 2. Haastattelukysymykset	69
Liite 3. Kuntastrategioiden luokittelumatriisi	70
Liite 4. Toimenpiteiden analysoimisen esimerkkejä	71
Liite 5. Haastatteluiden luokitukset	72
Liite 6. Esimerkkejä haastatteluiden analysoinnista	73

1 Johdanto

Aluesuunnittelussa on perinteisesti tavoiteltu alueiden kasvua, kun taas alueiden supistumista on pidetty kielteisenä ilmiönä, jota tulee välttää (Bontje & Musterd 2012; Makkonen ym. 2022b). Harttin (2020) mukaan aluesuunnittelumallit eivät ole edes kykeneväisiä hallitsemaan supistumista. Aluesuunnittelumallit eivät voi enää nojata ainoastaan kasvuun, sillä alueiden supistumisen ja siitä aiheutuvien seurauksien takia suunnittelijoiden tulee sopeutua uusiin olosuhteisiin (Heeringa 2020). Supistuvilla alueilla ilmenee yleensä taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia, jotka vaikeuttavat alueiden elvyttämistä kun luottamus niiden tulevaisuuteen heikkenee (Rhodes & Russo 2013). Alueiden elinvoiman säilymisen kannalta on tärkeää, että supistuvat alueet oppivat hallitsemaan supistumisesta aiheutuvaa muutosta ja sopeutumaan siihen sekä etsimään uusia mahdollisuuksia (Kahila ym. 2022).

Supistuvien alueiden suunnittelumalliksi on ehdotettu älykästä sopeutumista, jonka keskiössä on väestön vähenemisen hyväksyminen (Makkonen ym. 2022b). Sen avulla alueet voivat suunnata resurssinsa nykyisten asukkaidensa hyvinvoinnin takaamiseen sen sijaan, että ne yrittäisivät kääntää kielteiset trendit myönteisiksi. Tällöin alueiden on mahdollista menettää väestöään, mutta pysyä silti hyvinä elinpaikkoina (Hollander 2011). Älykästä sopeutumista on hyödynnetty erityisesti Euroopassa sekä Yhdysvalloissa, ja sitä käyttävien alueiden määrä on kasvanut hiljalleen viime aikoina (Kahila ym. 2022). Älykkäälle sopeutumiselle ei ole olemassa yhteistä kaikille sopivaa -mallia, sillä alueiden supistumisen syyt ja seuraukset johtuvat niin globaaleista kuin myös paikallisista tekijöistä (Makkonen & Inkinen 2023). Älykkään sopeutumisen suunnittelutyön tulee olla laajuudeltaan alueellista, mutta toteutukseltaan paikallisesti ohjattua (Hollander & Németh 2011).

Manner-Suomen kunnista yli kaksi kolmasosaa on menettänyt väestöään 2000-luvulla (Kahila ym. 2022). Kunnat ovat supistuneet pääosin alhaisen syntyvyyden sekä poismuuton takia, kun nuoret ikäluokat ovat muuttaneet kasvukeskuksiin parempien koulutus- ja työmahdollisuuksien perässä. Runsaasta supistumisesta huolimatta Suomesta löytyy vain niukasti käytännön esimerkkejä supistuvien alueiden suunnittelusta, jonka lisäksi ilmiötä käsitellään melko vähän suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Älykäs sopeutuminen ei ole vielä vakiintunut suomalaiseen aluepolitiikkaan ja -kehitykseen, jonka vuoksi Suomessa tarvitaan esimerkkejä sen soveltamisesta.

Tutkielman tavoitteena on luoda tietoa älykkään sopeutumisen soveltamisesta Suomessa sekä selvittää sen keinojen toimivuutta tarkasteltavissa kunnissa nyt ja tulevaisuudessa.

Tarkasteluun valikoitui kolme älykkäästi sopeutuviksi luokiteltua supistuvaa ja maaseutumaista kuntaa eri puolilta Suomea. Osatavoitteena on tutkia, mitä älykkään sopeutumisen keinoja tarkasteltavien kuntien kuntastrategioissa on havaittavissa. Lisäksi kuntien työntekijöille suoritetaan haastattelut, joiden avulla selvitetään, miten älykkään sopeutumisen keinot ovat toimineet kunnissa, ja mikä on kuntien näkemys älykkään sopeutumisen soveltamisesta tulevaisuudessa.

Tavoitteiden saavuttamiseksi tutkielmassa vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Mitä älykkään sopeutumisen keinoja tarkasteltavien kuntien kuntastrategioista on havaittavissa?
- 2) Miten tarkasteltavat kunnat kokevat älykkään sopeutumisen keinojen toimivuuden?
- 3) Mitkä ovat tarkasteltavien kuntien näkemykset älykkään sopeutumisen soveltamisesta tulevaisuudessa?

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Alueiden supistuminen

2.1.1 Supistuvan alueen määritelmä

Shrinking Cities International Research Network (SCIRN) on tutkimuskonsortio, joka tuottaa tutkimuksia ja tietoa supistuvista kaupungeista ja alueista (*Shrinking Cities...s.a.*). SCIRN on luonut yleisesti käytetyn määritelmän, jossa supistuvina kaupunkina ”pidetään taajaan asuttuja vähintään 10 000 asukkaan kaupunkialueita, joissa väestö on vähentynyt merkittävästi useampana kuin kahtena peräkkäisenä vuotena ja joissa on meneillään talouden rakennemuutos” (Kahila ym. 2022: 21). Hollander ja Németh (2011) ovat määritelleet supistuvan kaupungin yksityiskohtaisemmin. He tarkoittavat kaupunkialueella urbaania aluetta, kuten kaupunkia, kaupunginosaa tai kokonaista metropolialuetta ja talouden rakennemuutoksilla taloudellista taantumaa sekä työllisyyden laskua. Heidän määritelmässään käytetään myös väkimäärän laskua, jonka lisäksi heidän mukaansa supistuvilla alueilla koetaan sosiaalisia ongelmia.

Aluksi supistuvien alueiden termiä ”*shrinking*” käytettiin taantuvien kaupunkien (engl. *shrinking cities*) kuvaamisessa, ja myöhemmin sillä on tarkoitettu väestöltään vähenevien alueiden (engl. *shrinking regions*) ja tarkemmin väestöltään vähenevien maaseutualueiden (engl. *shrinking rural area/rural shrinkage*) tilannetta (Kurvinen ym. 2022). *ESPO ESCAPE – European shrinking rural areas: challenges, actions and perspectives for territorial governance* -hankkeessa (2019–2021) maaseutualueiden supistumisen käsitettä kehitettiin entisestään (Kahila ym. 2022). Siinä alueellista supistumista käsiteltiin yksiulotteisena demografisena prosessina (engl. *simple shrinkage*) sekä moniulotteisena (engl. *complex shrinkage*) ilmiönä, jossa myös talous ja elämänlaatu otettiin huomioon väestönmuutosten lisäksi. Yksiulotteisen tarkastelun mukaan alue on supistuva, jos se menettää väestöään yhden sukupolven aikana (Copus ym. 2020; Kahila ym. 2022). Tarkasteltaessa väestönmuutosta pelkästään demografisten tekijöiden perusteella, sen nähdään koostuvan kahdesta tekijästä: ”luonnollisesta väestönlisäyksestä (elävänä syntyneiden ja kuolleiden määrän erotuksesta) sekä nettomuutosta (tulo- ja lähtömuuton erotuksesta)” (Kahila ym. 2022: 22). Moniulotteisen supistumisen näkökulman mukaan alueen supistumiseen vaikuttavat monitasoiset talouden ja hyvinvoinnin prosessit, jotka voivat vaikuttaa toisiinsa ja johtaa supistuvan kehityksen kierteeseen. Älykkäässä sopeutumisessa edellytetään moniulotteisen supistumisen

näkökulmaa, jotta taustalla vaikuttavia sosioekonomisia syitä ja seurauksia, joihin lukeutuvat myös demografiset muutokset, voitaisiin tutkia (Kahila ym. 2022; Kurvinen ym. 2022).

Supistuvan alueen määrittämisessä on yleisesti käytetty kolmea eri mittaria, jotka ovat väestön väheneminen ja ikääntyminen, työllisyyden väheneminen tai vapaiden kiinteistöjen ja asuntojen määrän kasvu (Hollander & Németh 2011; Kahila ym. 2022; Makkonen & Inkinen 2023). Näitä mittareita tarkastellaan tilastollisesti. Mittareille ei ole määritelty tarkkoja absoluuttisia tai suhteellisia määrällisiä rajoja, jolloin voitaisiin sanoa, että alue supistuu, vaan tutkijat määrittelevät supistumisen eri tavoin (Kahila ym. 2022; Makkonen & Inkinen 2023). Yleisen näkemyksen mukaan väestönmuutoksen ja/tai talouden kehityksen pitää kuitenkin olla negatiivista ja pitkäkestoista. Esimerkiksi Hollander ja Németh (2011) sekä Makkonen ja Inkinen (2023) ovat käyttäneet tutkimuksissaan kahden vuoden yhtäjaksoista väestön vähenemistä mittarina määritellään supistuvia alueita. Kaksi vuotta on suhteellisen lyhyt aika väestön vähenemisen mittaamiselle, mutta tutkittaessa älykkäästi sopeutuvia alueita tarkoituksena ei ole selvittää väestön vähenemisen vakavuutta tai astetta vaan sitä, miten alueet suunnittelevat sopeutuvansa siihen. Kaikkia alueita ei voi kuitenkaan luokitella suoraan kasvaviksi tai supistuviksi, sillä kasvava-supistuva –akseli ei ole kahtiajakoinen vaan pikemminkin jatkumo (Hartt 2019; Makkonen & Inkinen 2023).

Bontjen ja Musterdin (2012) mukaan tapauskohtainen määrittely mahdollistaa joustavuuden supistuvan alueen määrittelyyn, mikä on tarpeellista tutkittaessa supistuvia alueita erilaisissa ympäristöissä eri puolilla maailmaa. Joustavuudesta voi kuitenkin aiheutua haittaa, sillä alueita ja maita vertailevat kvantitatiiviset ja tapaustutkimukset hankaloituvat. Ongelmakohtia ovat esimerkiksi väestön koon, tiheyden, vähenemisen keston sekä kaupungin tarkasteltavan alueen määrittely.

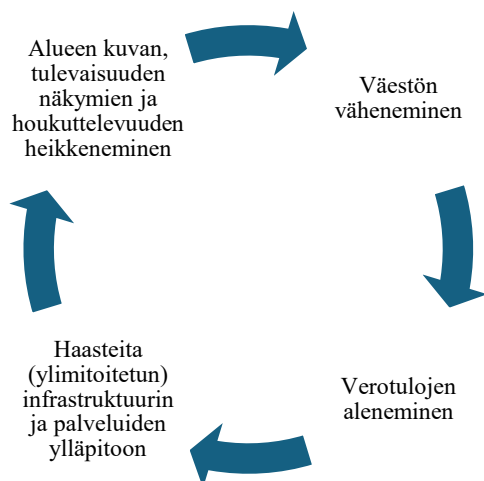
2.1.2 Miksi alueet supistuvat ja mitä seurauksia siitä on?

Alueiden supistumiselle ei ole yksiselitteistä syytä, sillä sen aiheuttavat useat erilliset tai yhteisvaikutteiset ilmiöt, kuten luonnonkatastrofit ja sodat, teolliseen ja jälkiteolliseen yhteiskuntaan siirtyminen, globalisaatio, kaupungistuminen sekä talouden suhdannekiertojen aiheuttamat nousu- ja laskukaudet (Pallagst ym. 2009; Hollander & Németh 2011; Rhodes & Russo 2013; Kahila ym. 2022). Nämä ilmiöt voidaan jakaa neljään eri kategoriaan: tuhoutuminen (engl. *destruction*), menetys (engl. *loss*), vaihtuminen (engl. *shifting*) ja muutos (engl. *change*) (Bontje & Musterd 2012). Tuhoutumiskategoriaan kuuluvat

luonnonkatastrofit, sodat, epidemiat ja ympäristön saastuminen. Tämän ryhmän esimerkkejä ovat Jugoslavian hajoamissodasta kärsineet kaupungit sekä L'Aquilan kaupunki Italiassa, jota koetteli maanjäristys vuonna 2009. Menetykategoriaan lukeutuvat resurssien, kuten veden niukkuus sekä massiiviset työpaikkojen menetykset. Jälkimmäinen ilmiö on ollut tyypillistä yhden yrityksen kaupungeissa (engl. *one company towns*) ja alueilla, jotka ovat olleet vahvasti erikoistuneita valmistus- tai kaivosteollisuuteen. Näillä kaupungeilla ja alueilla on ollut suuri hallitseva työnantaja, joka on lakkauttanut toimintansa konkurssin takia tai muuttanut halvan tuotannon maihin. Tällainen menetys liittyy osittain kahteen viimeiseen kategoriaan, eli vaihtumiseen ja muutokseen. Näihin kategorioihin kuuluvat esikaupungistuminen, valikoiva muuttoliike sekä muutokset väestörakenteessa ja taloudessa. Ne ovat olleet yleisimmät syyt alueiden supistumiselle Euroopassa. Supistuminen voi olla joko aktiivista (engl. *active shrinking*) tai ylisukupolvista (engl. *legacy shrinking*) (Kahila ym. 2022). Aktiivinen supistuminen tarkoittaa pääasiassa lähtömuutosta aiheutuvaa voimakasta väestön vähenemistä. Ylisukupolvinen supistuminen on seurausta vuosikymmenten aikaisesta lähtömuutosta, jonka vaikutukset näkyvät viiveellä alhaisena syntyvyytenä, korkeana kuolleisuutena sekä ikääntyneiden suurena osuutena väestössä. Täten myös ajallinen ulottuvuus vaikuttaa väestön vähenemiseen, sillä väestön ikärakenteen muutos tapahtuu hitaasti.

Alueiden supistuminen on kontekstisidonnaista globaaleista makrotason muutoksista huolimatta (Kahila ym. 2022). Jokainen alue ja kunta omaa oman sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten vaikutteiden muokkaaman menneisyyden. Esimerkiksi kaupunkialueet supistuvat lähinnä teollisuuden ja palveluiden rakennemuutosten vuoksi, kun taas maaseutualueet supistuvat väestön vähenemisen ja rakennemuutosten sekä syrjäisen sijainnin takia (Makkonen ym. 2022b). Alueiden supistumiselle ei siten ole yksiselitteistä mallia eikä syntyteoriaa (Kahila ym. 2022).

Supistumisesta aiheutuvat seuraukset ovat riippuvaisia kansainvälisistä, kansallisista, alueellisista ja paikallisista tekijöistä (Pallagst 2010; Hartt 2019). Supistuvilla alueilla on havaittu esiintyvän useita samanlaisia taloudellisia ja sosiaalisia ongelmia (Rhodes & Russo 2013). Ne ovat esimerkki kumulatiivisesta syy-seuraussuhteesta, jossa alueella alkanut kielteinen kehitys vahvistuu ja johtaa kumulatiivisiin vaikutuksiin pahentaen tilannetta entisestään (kuva 1) (Hospers 2014).

Kuva 1. Supistumisesta aiheutuva syy-seuraussuhde. Mukaillen Makkonen ym. 2022b.

Väestön väheneminen pienentää alueiden verotuloja, joka aiheuttaa haasteita julkisen infrastruktuurin ja palveluiden ylläpitoon (Meijer & Syssner 2017; LaFrombois ym. 2019; Makkonen ym. 2022b). Ylläpidosta aiheutuvat kustannukset jakautuvat jäljelle jäävälle väestölle, jolloin kunnat joutuvat nostamaan veroastettaan (Hospers 2014; Meijer & Syssner 2017; Kahila ym. 2022). Tämän seurauksena asukkaiden nettotulot vähenevät ja ostovoima pienentyy aiheuttaen infrastruktuurin kunnon sekä palveluiden tarjonnan heikentymistä ja välillisesti yksityisten palveluiden kysynnän vähentymistä (Kahila ym. 2022; Makkonen ym. 2022b). Vähenevä väestöpohja ei ole riittävän kannattava yksityisille palveluille, minkä vuoksi ne lopettavat toimintansa tai siirtyvät alueille, joissa väestöpohja on riittävä (Hospers 2014; Meijer & Syssner 2017; Kahila ym. 2022). Julkisia palveluita voidaan joutua leikkaamaan, jos alentuneet verotulot eivät riitä kattamaan niiden tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia (Kahila ym. 2022). Tyhjästä palvelurakennuksista tulee ylläpitokustannuksia, jos niitä ei saada myytyä tai vuokrattua muuhun käyttöön (Meijer & Syssner 2017). Yleensä alueilta poismuuttavat ovat nuoria ja työikäisiä, jolloin jäljelle jäävät asukkaat kuuluvat vanhusväestöön aiheuttaen väestörakenteen vinoutumista (Hospers 2014; Haase ym. 2016; Kahila ym. 2022). Tällöin nuorille ja lapsille suunnattuja palveluita saatetaan sulkea, kun taas vanhusväestölle tarkoitettuja palveluita lisätään (Rhodes & Russo 2013). Joissain tapauksissa palvelut voivat ylikuormittaa kasvaneen kysynnän takia (Haase ym. 2016; LaFrombois ym. 2019). Vähentyneet ja heikentyneet palvelut voivat taasen kiihdyttää poismuuttoa alueilta (Peters ym. 2018; Hartt 2019).

Varsinkin supistuville kaupunkialueille on tyypillistä, että niiden infrastruktuurista tulee ylimitoitettua, mikä johtaa joko infrastruktuurin vajaakäyttöön tai tyhjien ja hylättyjen rakennusten määrän kasvuun (Rhodes & Russo 2013; Hospers 2014; Meijer & Syssner 2017; LaFrombois ym. 2019). Lisäksi käyttämättömät teollisuusalueet voivat saastua ja tyhjillään olevat tontit kasvaa umpeen sekä ränsistyä (Rhodes & Russo 2013). Tyhjien rakennusten kunto heikkenee vähitellen ja lopulta niistä tulee käyttökelvottomia, jolloin ne voivat houkutella alueelle rikollisuutta, tuhopoltoja sekä jätteiden laitonta jättämistä (Rhodes & Russo 2013; Hospers 2014; LaFrombois 2019). Rappeutuneet rakennukset laskevat naapurustojen kiinteistöjen arvoa ja siten myös alueiden verotuloja, jonka vuoksi niistä aiheutuu alueille sosiaalisten ja visuaalisten ongelmien lisäksi myös taloudellista haittaa (Rhodes & Russo 2013; Hartt 2019). Asuntomarkkinoiden kysyntä laskee väestön vähenemisen vuoksi, joka vaikuttaa asuntojen hintoihin (Haase ym. 2016). Vuokralaisille tämä voi näyttäytyä alempina vuokrahintoina, mutta se voi myös lisätä naapuruston rappeutumista ja segregatiota.

Supistuvilta alueilta muuttaa pois yleensä tiettyjä ihmisryhmiä, kuten sinkkuja, nuoria, naisia, korkeasti koulutettuja sekä hyväpalkkaisia yksilöitä, kun taas jäljelle jää ikääntyneitä sekä vähäosaisia (Hospers 2014; Meijer & Syssner 2017). Lähtömuutto vaikuttaa poismuuttoalueiden sosio-demografiseen rakenteeseen (Hospers 2014). Ikääntyneet alueet kärsivät sosiaalisesta eroosiosta sekä henkilöressurssien puutteesta, jonka lisäksi niissä on havaittu ilmenevän vähemmän yrittäjyyttä, luovuutta ja innovatiivisuutta. Tämä on haitallista alueiden uusiutumisen sekä paikallisyhteisön kehittämisen kannalta. Supistumisen seurauksien takia alueille voi muodostua negatiivissävytteinen kuva, joka voi osaltaan vaikeuttaa alueiden elvyttämistä. Alueiden asukkaiden, potentiaalisten muuttajien sekä investoijien luottamus alueen tulevaisuuteen laskee ja alueiden houkuttelevuus vähenee (Rhodes & Russo 2013; Haase ym. 2016; Wirth ym. 2016; LaFrombois 2019; Makkonen ym. 2022b). Tämä voi siten lisätä lähtömuuttoa ja investointien valumista alueille, joilla nähdään olevan kasvupotentiaalia (Makkonen ym. 2022b). Alueille on tärkeää saada yksityisiä ja julkisia investointeja, sillä ne auttavat elinvoimaisuuden ylläpitämisessä (Rhodes & Russo 2013; Peters ym. 2018).

Samanlaisista supistumisesta aiheutuvista seurauksista huolimatta lopulliset vaikutukset ovat kuitenkin paikallisista olosuhteista riippuvaisia (Bontje & Musterd 2012). Seuraukset ilmenevät myös usein pitkän aikavälin aikana, jolloin niihin on helpompi suhtautua, eivätkä ne aina ole niin negatiivisia kuin aluksi on pelätty. Supistuvat alueet eivät myöskään

välttämättä heikkene eivätkä ne ole automaattisesti huonoja asuinpaikkoja niihin jääville asukkaille (Makkonen & Inkinen 2023). Joissain tapauksissa supistuvien alueiden asukkaat voivat olla jopa hyvin tyytyväisiä elämiinsä sekä ympäristöönsä. Alueiden taloudellinen kasvu ei myöskään välttämättä takaa korkeaa elämänlaatua asukkaille. Se voi jopa heikentyä esimerkiksi ruuhkien, saasteiden, kasvaneiden elinkustannusten, lisääntyneen rikollisuuden sekä vähentyneiden viheralueiden seurauksena.

Tutkimusta ja kehitystyötä on tehty pääosin supistuvista kaupungeista, joista positiiviset supistumisen seuraukset on havaittu (Donner-Amnell 2020). Supistuvaa maaseutua on alettu tutkimaan kaupungeja myöhemmin, jonka lisäksi niitä on tarkasteltu erityisen vähän supistumisen ja sopeutumisen näkökulmasta. Näissä tutkimuksissa ei ole havaittu yhtä selkeitä supistumisen hyötyjä.

2.2 Älykäs sopeutuminen ratkaisuna

2.2.1 Älykkään sopeutumisen historia ja määritelmä

Älykkään sopeutumisen käsite on muodostunut 2000-luvun alussa entisen Itä-Saksan alueen väestöään menettävien kaupunkien tutkimusten pohjalta (Kahila ym. 2022; Makkonen ym. 2022b). Vuonna 1990 tapahtunut Saksojen jälleenyhdistyminen aiheutti laajan muuttoliikkeen itäisestä Saksasta kohti läntistä Saksaa, jonka seurauksena monet itäsaksalaiset kaupungit menettivät huomattavan osan väestöstään (Kahila ym. 2022). Tämä äkillinen muutos käynnisti usean kansainvälisen tutkimusprojektin (kuten *Shrinking Cities* -hanke (2002–2008) ja *Shrink Smart* -hanke (2009–2012)), joissa käsiteltiin keinoja, joiden avulla kaupungit voisivat sopeutua väestökatoon (Makkonen & Inkinen 2023). Tutkimusten tulokset levisivät laajasti Yhdysvaltoihin, Eurooppaan sekä Aasiaan (Makkonen ym. 2022b). Erityisesti Yhdysvaltojen Youngstown on ollut tutkimuksissa esimerkkinä kaupungeista, joissa ensimmäisenä luovuttiin kasvun tavoittelusta strategiatasolla. Eurooppalaisten supistuvien kaupunkien tutkimuskirjallisuudessa on tarkasteltu Glasgowta (Skotlanti), Leipzigiä (Saksa), Liverpoolia (Iso-Britannia) sekä Ostrawaa (Tšekki) (Peters ym. 2018).

Älykkään sopeutumisen käsitettä alettiin käyttää kaupunkitutkimuksessa ja suunnittelutieteessä kun supistuvat alueet tarvitsivat suunnitteluvaihtoehdon, joka kasvun tavoittelemisen sijaan keskittyisi sopeutumaan supistumiseen sekä varmistamaan nykyisen väestön hyvinvoinnin (Kahila ym. 2022; Makkonen & Inkinen 2023). Älykkäälle

sopeutumiselle ei ole muodostunut yhteneväistä käsitteellistä määritelmää, vaan tutkijat ovat käyttäneet siitä eri käsitteitä (engl. *smart decline*, *smart shrinking*, *rightsizing*) ja määritelleet sitä eri tavoin (Kahila ym. 2022). Popper ja Popper (2002) olivat ensimmäisiä tutkijoita, jotka käyttivät älykkään sopeutumisen käsitettä. Heidän mukaansa älykkäässä sopeutumisessa tulee luopua kasvua tavoittelevista suunnitelmista ja keksiä tilalle suunnitteluvaihtoehto, jossa huomioitaisiin vähentynyt asukasmäärä, rakennuskannan ylitarjonta sekä maankäytön vähentyneet tarpeet. Tämän onnistumiseksi suunnittelijoiden tulee ensin arvioida toiminnot ja asukkaat, jotka jäisivät jäljelle kaupunkeihin.

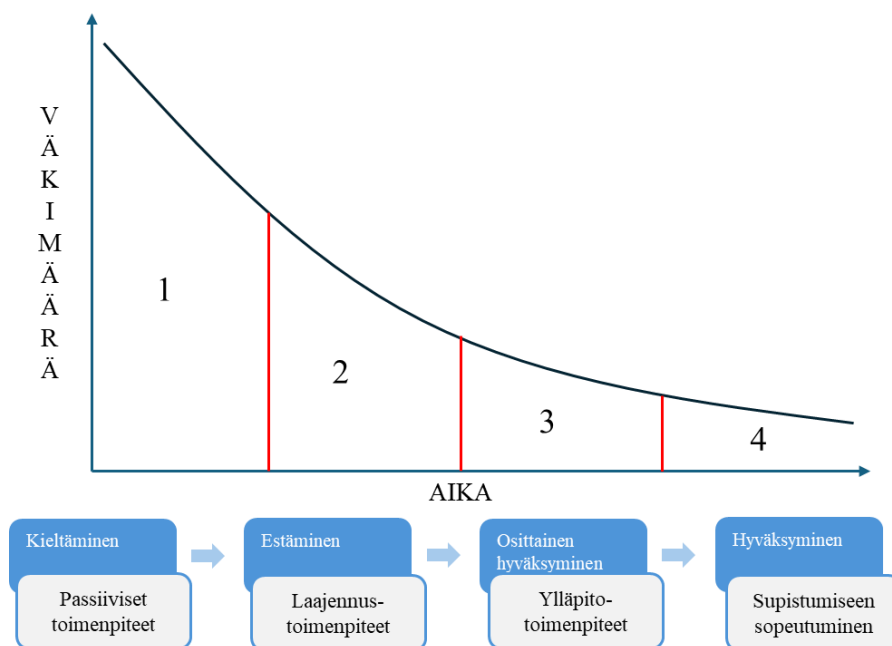
Hollanderin (2011) mukaan älykäs sopeutuminen tarkoittaa prosessia, jossa alue voi menettää väestöään ilman, että asukkaiden elämänlaatu kärsii. Tämä on tavoitteena varsinkin supistuvilla maaseutualueilla (Makkonen & Inkinen 2023). Lisäksi supistuvien alueiden yhdyskunta- ja palvelurakennetta pyritään suunnittelemaan kestävästi vähentyneelle asukasmäärälle sopivaksi, jolloin palveluiden saatavuus ja laatu saadaan varmistettua (Donner-Amnell 2020; Makkonen ym. 2022b). Jälkimmäinen tavoite liittyy *rightsizing*-termiin, jossa pyritään saavuttamaan kunnan, kaupungin tai alueen ihannekoko mukauttamalla alueiden palvelurakenteet ja rakennuskannat nykyisen sekä ennakoitun tulevaisuuden asukasluvun mukaisiksi (Kahila ym. 2022; Makkonen & Inkinen 2023).

2.2.2 Siirtyminen älykkään sopeutumisen soveltamiseen

Aluesuunnittelu on perinteisesti nojannut kasvua tavoitteleviin päämääriin, joissa supistuminen on nähty negatiivisena asiana, joka tulee pysäyttää ja jota tulee välttää (Bontje & Musterd 2012; Makkonen ym. 2022b). Se liitetään usein mielikuvaan, jossa alue heikkenee ja rapistuu, jonka vuoksi ilmiön hyväksyminen hankaloituu (Makkonen & Inkinen 2023). Hyväksyminen voi olla erityisen hankalaa päättäjille, jotka ovat huolissaan poliittisesta suosiostaan sekä alueilla, joiden väestö on alkanut vähentymään hiljattain. Tilannetta saatetaan pitää vain väliaikaisena laskusuhdanteena normaalin kasvun aikana, jonka toivotaan tasaantuvan lähitulevaisuudessa (Silvermann ym. 2015). Aluesuunnittelut ja strategiat voivat tällöin olla ylioptimistisia ja alueille tehdään kalliita hankkeita, mitkä voivat johtaa tehottomuuteen ja velkaantumiseen. Hyväksyminen on helpompaa alueilla, joilla väestön vähenemistä on esiintynyt jo pitkään ja päättäjille, jotka kokevat käyttäneensä kaikki muut vaihtoehdot (Makkonen & Inkinen 2023). Nämä alueet ovat avoimempia, joko vapaaehtoisesti tai pakon sanelemina, älykkään sopeutumisen suunnittelumallille sekä sen edellyttämille toimenpiteille (Makkonen ym. 2022b). Aluesuunnittelun muuttaminen kasvuun

tähtäävästä supistumiseen sopeutuvaksi on yleensä ensimmäinen este, joka alueiden on ylitettävä ennen kuin ne voivat alkaa toteuttamaan älykästä sopeutumista (Hospers 2014).

Supistumisen hyväksyminen tapahtuu yleensä eri vaiheiden kautta alun supistumisen sivuuttamisesta ilmiön tunnistamiseen ja lopulta sen hyväksymiseen (Makkonen ym. 2022b). Näitä vaiheita on neljä: 1) supistumisen kieltäminen 2) supistumisen estäminen 3) supistumisen osittainen hyväksyminen ja 4) supistumisen hyväksyminen (Hospers 2014; Hartt 2020; Kurvinen ym. 2022; Makkonen ym. 2022a) (kuva 2). Ensimmäisessä vaiheessa supistumiseen liittyviin ongelmiin suhtaudutaan passiivisesti alueiden toimenpiteissä (Makkonen ym. 2022a). Toisessa vaiheessa alueet yrittävät kääntää supistumisen takaisin kasvuksi laajentamalla palveluitaan ja yhdyskuntarakennettaan esimerkiksi kaavoittamalla uusia asuinalueita (Heeringa 2020; Makkonen ym. 2022a; Makkonen ym. 2022b). Kolmannessa vaiheessa alueet pyrkivät pysäyttämään väestökadon säilyttämällä nykyisen yhdyskuntarakenteensa ja palvelunsa sekä sopeuttamalla toimet vastaamaan vähenevän väestön tarpeita (Kurvinen ym. 2022; Makkonen ym. 2022a). Viimeisessä vaiheessa supistuminen hyväksytään eikä perinteisiä kasvustrategioita enää toteuteta (Hartt 2020). Strategioissa varaudutaan sopeutumaan supistumiseen, jonka lisäksi supistumisen mahdollisuuksia pyritään hyödyntämään (Heeringa 2020; Kurvinen ym. 2022). Alueiden katsotaan harjoittavan älykästä sopeutumista, kun ne siirtyvät viimeiseen vaiheeseen (Kurvinen ym. 2022). Viime vuosien aikana supistumista on alettu hyväksymään aikaisempaa enemmän ja älykkään sopeutumisen käytäntöjä on alettu hyödyntää suunniteluissa (Kahila ym. 2022; Makkonen & Inkinen 2023). Tästä huolimatta useat alueet nojaavat edelleen kasvua tavoitteleviin kehittämisstrategioihin.

Kuva 2. Supistumisen hyväksymisen vaiheet ja niihin liittyvät toimenpiteet. Mukailten Makkonen ym. 2022a.

2.2.3 Älykkään sopeutumisen keinot

Hollander ja Cahill (2011) ovat esittäneet neljä eri keinoa, joilla älykästä sopeutumista voidaan toteuttaa ja jotka yhdessä muodostavat älykkään sopeutumisen. Kyseiset keinot lomittuvat usein keskenään ja niitä voidaan käyttää toisiaan vahvistaen.

- Purkaminen (engl. *deconstructing*)

Purkamisen keino liittyy *rightsizing*-terminiin, jossa supistuvan alueen infrastruktuuri ja palvelurakenteet muutetaan vastaamaan vähentyneen väestön tarpeita. Käytännössä tämä tarkoittaa tyhjien ja huonokuntoisten rakennusten purkamista ja/tai niiden muuttamista esimerkiksi viheralueiksi tai virkistystiloiksi. Purkamisen keinossa keskeistä on kaupunkirakenteen tiivistäminen (Kahila ym. 2022).

- Uudelleenarviointi (engl. *re-evaluating*)

Uudelleenarvioinnissa olemassa olevalle infrastruktuurille ei tarvitse tehdä yhtä voimakkaita muutoksia kuin purkamisen keinossa, vaan sitä voidaan ottaa uuteen käyttöön, jolloin rakennuksia tarvitsee muokata vain vähän. Esimerkiksi entisiä teollisuustontteja voidaan

muuttaa turistikohteiksi tai ne voidaan antaa paikallisten sosiaali- ja kulttuuriyhdistysten käyttöön (Makkonen & Inkinen 2023). Tällöin niissä voidaan tarjota palveluita paikallisille asukkaille ja harjoittaa aktiviteetteja.

- Uudelleenorganisointi (engl. *re-organising*)

Uudelleenorganisoinnissa keskitytään kuntahallinnon organisaatiossa ja toiminnassa tehtäviin muutoksiin, jotta supistuvien alueiden ongelmia voitaisiin käsitellä tehokkaammin.

Uudelleenorganisoinnin myötä voidaan esimerkiksi tehdä muutoksia kunnalliseen kaavoitukseen ja maankäyttöön, nostaa veroja sekä kohdistaa keskittyminen pieniin naapurustotason hankkeisiin.

- Uuden imagon luominen (engl. *imagining*)

Supistuvat alueet pyrkivät luomaan alueestaan uuden imagon, jonka muodostamisessa hyödynnetään alueen uniikkia kulttuuria, historiaa, perinnematkailua, alueen tulevaisuuden visiota sekä alueen markkinointia (Hollander & Cahill 2011; Kahila ym. 2022). Identiteettiä voidaan kehittää esimerkiksi järjestämällä festivaaleja tai kaupunkipäiviä, jotka pystyvät lisäksi houkuttelemaan alueelle sijoittajia sekä turisteja (Hollander & Cahill 2011).

Älykästä sopeutumista käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa on lisäksi esitetty seuraavia keinoja:

- Elämänlaadun parantaminen (engl. *improving quality of life*)

Supistuvien alueiden tulee parantaa jäljelle jääneiden asukkaidensa elämänlaatua esimerkiksi investoimalla alueen palveluihin ja sosiaaliseen pääomaan, lisäämällä kansalaistoimintaa sekä luomalla alueelle työpaikkoja (Zarecor ym. 2021). Jäljelle jääneet asukkaat eivät todennäköisesti muuta pois alueelta, jos he ovat tyytyväisiä elämänlaatuunsa. Asukkaiden alueelle jääminen vahvistuu sosiaalisten suhteiden sekä paikkaan kiintymisen kautta. Elämänlaadun parantamisen onnistuessa supistuville alueille saattaa jopa kohdistua paluumuuttoa.

- Yhteistyö (engl. *cooperation*)

Supistuvat alueet voivat tehdä yhteistyötä sisäisesti julkisten ja yksityisten organisaatioiden sekä kolmannen sektorin välillä tai alueiden välisesti (Makkonen & Kahila 2021). Yhteistyön avulla voidaan kehittää alueiden palveluita ja alueiden välistä suunnittelua sekä ehkäistä alueiden välistä kilpailua, josta voi aiheutua negatiivisia vaikutuksia (Panagopoulos & Barreira 2012; Makkonen & Kahila 2021).

- Maahanmuuttopolitiikka (engl. *immigration policies*)

Väestönkadosta aiheutuu haittaa paikallisille yrityksille, sillä ne menettävät työntekijöitä, mikä vaikuttaa negatiivisesti supistuvien alueiden kilpailukykyyn (Runge ym. 2020). Alueet voivat ehkäistä tätä hyödyntämällä aktiivisia maahanmuutto-ohjelmia, joiden avulla ne voivat houkutella alueelle ulkomaista työvoimaa.

Älykkään sopeutumisen toteuttamisessa on havaittu kolme erilaista ongelmakohtaa, joihin Hollander ja Németh (2011) ovat esittäneet ratkaisuja. Ensimmäinen liittyy politiikkaan, jossa aluekehitysstrategioita on tehty ylhäältä-alas –mallilla ja toinen siihen, että asukkaiden mielipiteitä ei ole huomioitu alueiden suunnitteluprosesseissa. Näiden ratkaisemiseksi aluekehitysstrategioiden luomisessa tulisi huomioida monen eri tahon, kuten asukkaiden, yhteisöjen ja päättäjien näkemykset. Suunnittelijoiden tulee mahdollistaa tiedon kulku sekä erilaisten kommunikaatiovälineiden hyödyntäminen suunnitteluprosessien aikana, jotta mahdollisimman moni osapuoli saa tietoa ja ehdotusten tekeminen helpottuu. Tällöin suunnitteluprosesseista saadaan enemmän alhaalta-ylös –mallin mukaisia ja asukkaiden mielipiteet huomioidaan paremmin. Samalla suunnitteluprosesseihin osallistuu erilaisia ryhmiä, joiden avulla alueiden ominaisuudet liittyen esimerkiksi infrastruktuurin kehittämiseen, liikenneinfrastruktuuriin, ympäristönsuojeluun sekä historiallisten kohteiden säilyttämiseen tulevat paremmin huomioiduksi. Nämä keinot ratkaisevat kolmannen, tyhjän pöydän (engl. *blank slate*) ongelmakohdan, jossa alueita on lähdetty suunnittelemaan ilman paikallisten ominaisuuksien huomioon ottamista. Mainittujen keinojen lisäksi alueiden suunnittelutyön tulee olla laajuudeltaan alueellista, mutta toteutukseltaan paikallisesti ohjattua ja joustavaa.

Älykkään sopeutumisen soveltamista maaseutualueilla pidetään ongelmallisena, sillä kaupunkialueille suunnitellut strategiat toimivat sellaisenaan vain harvoin maaseutualueilla (Makkonen ym. 2022b; Makkonen & Inkinen 2023). Maaseutualueet kärsivät myös

tyypillisesti henkilöresurssien puutteesta, jolloin suunnittelun ja kehitystoiminnan toteuttaminen paikallisiin olosuhteisiin sopivalla tavalla vaikeutuu. Toisekseen maaseutualueilla tapahtuva väestön väheneminen ilmenee hitaammin kuin kaupungeissa, sillä väestöpohjan muutos on pienempää. Väestön vähenemistä ei välttämättä edes käsitellä kriisinä, joka pitäisi ratkaista. Useissa valtioissa supistuvien maaseutualueiden osuus on suurempi kuin supistuvien kaupunkialueiden osuus. Tämän vuoksi maaseutualueilla tapahtuva supistuminen on keskeinen poliittinen huolenaihe maaseutujen kehittymisen kannalta (Makkonen & Inkinen 2023).

Älykäs sopeutuminen ei tarjoa täydellistä ratkaisua, joka sopisi kaikille supistuville, niin kaupunki- kuin maaseutualueillekaan tasapuolisesti (Makkonen & Inkinen 2023). Jokaisen alueen supistuminen on tapauskohtaista, jonka vuoksi ei ole olemassa yhtä oikeaa mallia supistumisesta aiheutuvien kielteisten seurauksien lieventämiselle (Hollander & Németh 2011). Älykästä sopeutumista on myös kritisoitu siitä, että sen vaikutukset eivät ole tehokkaita, sillä supistuvat alueet eivät voi vaikuttaa niihin kohdistuviin globaaleihin taloudellisiin muutoksiin ja kansallisiin päätöksiin (Rhodes & Russo 2013; Makkonen & Inkinen 2023).

2.2.4 Älykäs sopeutuminen Suomessa

Suomessa on alettu käyttämään älykkään sopeutumisen käsitettä vasta viime vuosien aikana (Kahila ym. 2022). Myös suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa älykkään sopeutumisen termille on esitetty useita eri vaihtoehtoja, kuten älykäs kutistuminen, älykäs supistuminen, tyylikäs taantuminen, hallittu sopeutuminen, oikean kokoistaminen, pieneksi kasvaminen sekä strateginen keskittyminen. Näistä älykkään sopeutumisen termiä on alettu käyttää yleisesti vaikkakin aluepolitiikassa ja aluekehityksessä sekä kuntien tutkimuksessa Suomessa se on vielä vakiintumaton ja hakee paikkaansa (Makkonen ym. 2022b).

Supistuminen ja älykäs sopeutuminen määritellään suomalaisessa kirjallisuudessa samankaltaisesti kuin kansainvälisissäkin tutkimuksissa (Kahila ym. 2022). Esimerkiksi Taegen ym. (2020) määritteli supistuvan kunnan alueeksi, joka kokee väestönmenetystä yhtäjaksoisesti useamman vuoden ajan sekä kokee samanaikaisesti negatiivisen taloudellisen kehityksen. Väestön väheneminen voi olla seurausta elinympäristön ja luonnonolosuhteiden muutoksista tai poliittisista, taloudellisista ja sosiaalisista tekijöistä. Mitä on älykäs sopeutuminen Suomessa? -hankkeessa (Kahila ym. 2022: 158) älykäs sopeutuminen

määriteltiin seuraavasti: ”Älykäs sopeutuminen tarkoittaa suunnitelmallista pitkän aikavälin paikkaperustaista sopeutumista ja uudistamista sosiaalisesti, alueellisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla väestön ja talouden muuttuessa”. Määritelmän sosiaaliseen ulottuvuuteen sisältyy myös asukkaiden hyvinvointi ja osallisuus, joiden takaaminen on oleellista (Makkonen ym. 2022b). Suomalaisessa sopeutumiskeskustelussa on painotettu kasvusta riippumatonta kehitystä, talouden tasapainottamista, paikkaperusteisuutta, uudistumista sekä asukkaiden elämänlaatua, hyvinvointia ja osallisuutta (Kahila ym. 2022). Supistuvien kuntien tulisi myös omaksua älykkään sopeutumisen toimintamalleja muilta kunnilta. Suomessa havaitut tai ehdotetut älykkään sopeutumisen keinot ovat osittain yhteneväisiä kansainvälisessä kirjallisuudessa esitettyjen esimerkkien kanssa (taulukko 1).

Taulukko 1. Kahila ym. (2022) yhteen kokoamat havainnot ja ehdotukset suomalaisista älykkään sopeutumisen keinoista.

Elinvoimapolitiikan kehittäminen ja innovaatiotoiminnan edistäminen	Keskustaajamien tiivistäminen, täydentäminen ja eheyttäminen
Palvelujen kehittäminen, palveluverkon sopeuttaminen vähentyneeseen väestöön sekä palvelurakenteen uudistaminen	Uudet asumisen ratkaisut ja asuin- ja elinympäristöjen viihtyvyyden parantaminen
Osaamisen ja koulutuksen vahvistaminen ja monipuolistaminen	Rakennusten käytön monipuolistaminen, käyttötarkoitusten muuttaminen ja purkaminen
Uudenlaiset koulutusratkaisut perusasteen ja toisen asteen koulutuksessa	Osallisuuden ja osallistamisen kehittäminen
Digitalisaation hyödyntäminen	Asukkaiden tarpeiden huomioiminen
Toimintojen uudistaminen kokeilujen avulla	Työperäisen maahanmuuton edistäminen
Seudullisen ja kuntien välisen yhteistyön lisääminen kunnan eri hallinnonaloilla	Kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisten ratkaisujen ja elämäntavan edistäminen
Kuntien yhteistyön lisääminen yritysten ja kolmannen sektorin kanssa	Monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden edistäminen
Supistumisen huomioiminen kaavoituksen prosesseissa	Alueen mielikuvan parantaminen

Supistumisen sopeutumisstrategiat ovat vielä harvinaisia Suomen kunta- ja aluetasolla siitä huolimatta, että suurin osa kunnista menettää väestöään ja ikääntyy (Donner-Amnell 2020; Makkonen ym. 2022b). Supistumisen hyväksymisestä tiedetään suhteellisen vähän (Makkonen ym. 2022a). Manu ym. (2020) mukaan supistuminen jakaa kunnan toimielimiä, sillä virkakoneisto näkee sen realiteettina, johon on reagoitava, kun taas päätöksentekijöille ilmiön hyväksyminen on vaikeaa. Hyväksyminen ei kuitenkaan välttämättä johda sopeutumissuunnitelmien ja älykkään sopeutumisen toteuttamiseen, vaan alueet voivat edelleen yrittää kääntää negatiivisia trendejä ja toteuttaa kasvupolitiikkaa (LaFrambois ym.

2019; Makkonen & Inkinen 2023). Myöskään kaikki suunnittelu- tai politiikka-asiakirjoissa mainitut toimenpiteet eivät välttämättä toteudu käytännössä (Makkonen & Inkinen 2023). Suomesta löytyy vain vähän käytännön esimerkkejä supistuvien alueiden suunnittelusta, jonka vuoksi älykkään sopeutumisen soveltamisesta Suomessa tarvitaan näytteitä (Rantanen ym. 2020; Kahila ym. 2022).

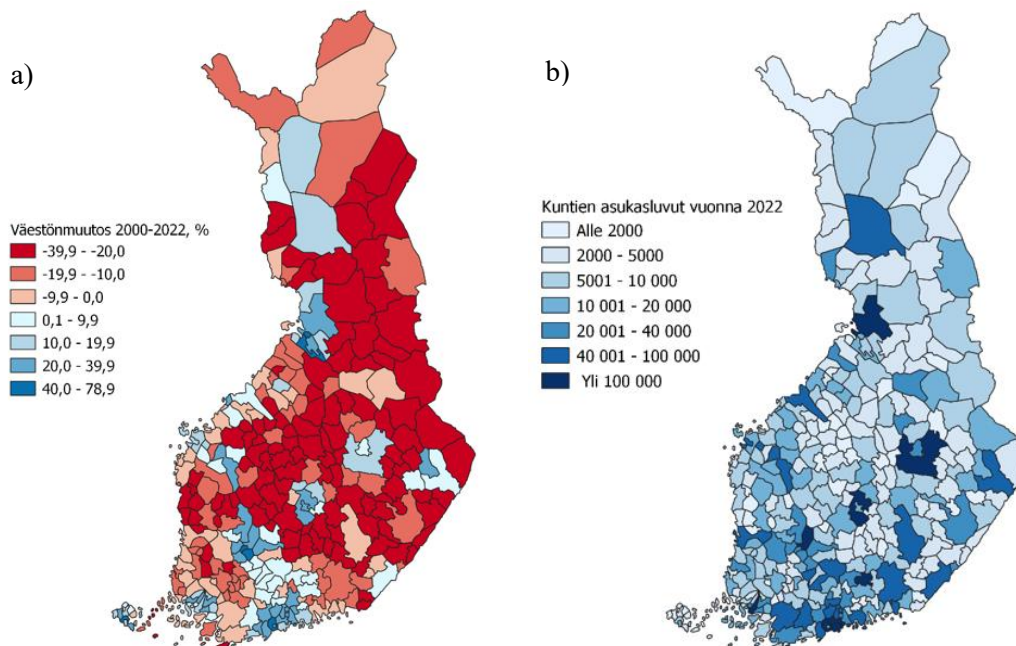
2.3 Suomen tilanne

2.3.1 Supistuminen ja 2000-luvun väestömuutokset

Keskeisimmät tekijät Suomen maaseutualueiden supistumisessa ovat olleet teolliseen ja jälkiteolliseen yhteiskuntaan siirtyminen, kaupungistuminen sekä globalisaatio (Makkonen ym. 2022b). Teknologian kehityksen ja automatisaation myötä edistynyt tehokkuus ja kannattavuus sekä maa- ja metsätalouden koneistuminen ja tilakoon kasvu ovat vähentäneet perinteisten elinkeinojen työvoiman tarvetta jo vuosikymmenien ajan (Kahila ym. 2022; Makkonen ym. 2022b). Vähentynyt työvoiman tarve on osittain vaikuttanut poismuuttoon erityisesti perinteisille toimialoille keskittyneiltä alueilta kohti kaupunkeja. Kaupungistumisen ja globalisaation seurauksena työpaikat ja teollisuustuotanto ovat siirtyneet maaseutualueilta suurempiin teollisuuskeskittymiin ja myöhemmin tietoteollisuuden keskittymiin (Makkonen ym. 2022b). Varsinkin tietotyöntekijät ovat muuttaneet pois maaseutualueilta kaupunkeihin, sillä maaseutualueilla on harvoin voimakasta tarvetta korkeasti koulutettujen henkilöiden osaamiselle. Lisäksi kaupungit ovat olleet houkuttelevia asuinympäristöjä koulutus-, työ- ja vapaa-ajanviettomahdolluuksiensa sekä palveluidensa ansiosta. Teollisuustuotannon siirtyminen logistisesti hyvin sijaitsevien kasvukeskusten läheisyyteen tai halvan tuotannon maihin ovat myös lisänneet työvoiman poismuuttoa maaseutualueilta kun tehtaita on jouduttu sulkemaan. Pääasiassa muuttotappioon johtavien mainittujen syiden lisäksi syntyvyys on ollut alhaista. Nämä tekijät ovat yhdessä vaikuttaneet monen alueen väestöpohjan kapenemiseen ja väestön ikääntymiseen (Kahila ym. 2022).

Yli kaksi kolmasosaa Suomen kunnista on menettänyt väestöään 2000-luvulla (Kahila ym. 2022) (kuva 3a). Väestö on vähentynyt erityisesti Itä-Suomessa, kun taas väestönkasvu on keskittynyt muutamille kaupunkiseuduille. Väestöään menettäneistä kunnista 115 kunnassa väestö väheni yli 20 prosenttia, 60 kunnassa väestö väheni 20–10 prosenttia ja 46 kunnassa alle 10 prosenttia (Tilastokeskus (2023d)). Väestö kasvoi alle 10 prosenttia 30 kunnassa, 23 kunnassa väestö kasvoi 10–19 prosenttia ja 30 kunnassa väestö kasvoi 20–39 prosenttia.

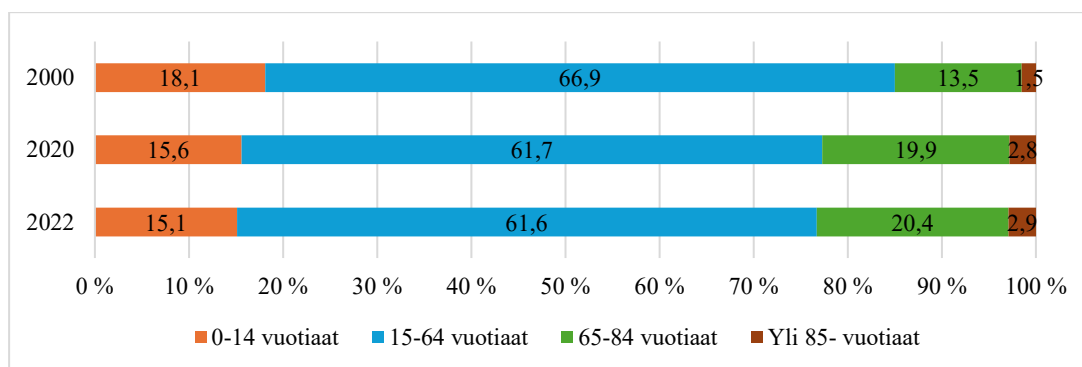
Kuudessa kunnassa väestö kasvoi 40–78 prosenttia. Vuonna 2022 keskimääräinen kuntakoko oli 18 006 asukasta ja kuntien mediaanikoko oli 5 879 asukasta (Suomen... 2023). Kunnista puolet on asukasmäärältään pienempiä ja puolet suurempia kuin mediaanikoko. Suomessa on yhteensä yhdeksän yli 100 000 asukkaan kaupunkia ja niissä asuu yli 2,2 miljoonaa asukasta, joista noin puolet, 1,2 miljoonaa asukasta, asuu Pääkaupunkiseudulla (Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen). Asutus onkin keskittynyt maan eteläosiin sekä suurimmille kaupunkiseuduille (kuva 3b).

Kuva 3a. Väestömäärän muutos vuosina 2000–2022. Mukailten Kahila ym. 2022. Lähde: Tilastokeskus (2023d). Kuva 3b. Kuntien asukasluvut vuonna 2022. Lähde: Tilastokeskus (2023d).

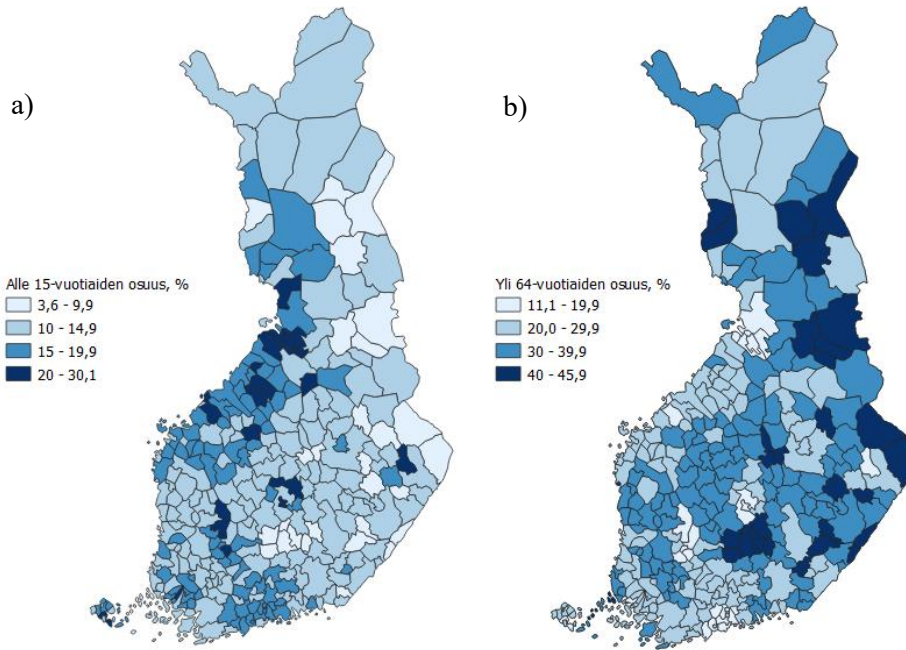
Suomen kunnat eroavat merkittävästi toisistaan väestömäärän ja -rakenteen sekä väestön palvelutarpeen osalta (Valtiovarainministeriö 2020). Koko maan ikärakenne on muuttunut 2000-luvulla vanhusvaltaisemmaksi (kuva 4). Ilmiö ei kuitenkaan ole yllättävä, sillä suurten ikäluokkien (1940- ja 1950-luvuilla syntyneiden) ikääntymisen myötä yhä suurempi osa suomalaisista on yli 65-vuotiaita tai sitä vanhempia. Vuonna 2000 yli 65-vuotiaita oli 15 prosenttia, kun vuonna 2022 yli 65-vuotiaiden osuus oli noin 23 prosenttia (Väestörakenne...2024). Yli 85-vuotiaiden osuus on lähes kaksinkertaistunut vuosien 2000 ja 2022 välillä. Ihmisten eliniän piteneminen on myös vaikuttanut vanhusväestön osuuden kasvamiseen, jonka seurauksena vanhusväestön määrä sekä sen suhteellinen osuus ovat kasvaneet (Valtiovarainministeriö 2020). Ikärakenteen muutosta on voimistanut lisäksi vuodesta 2010 alkaen jatkunut syntyvyyden lasku, jonka seurauksena lasten ja nuorten

ikäluokkien suhteellinen osuus on pienentynyt. Alle 15-vuotiaita oli vuonna 2000 noin 18 prosenttia ja vuonna 2022 alle 15-vuotiaiden osuus oli laskenut noin 15 prosenttiin (Väestörakenne...2024). Saman ajanjakson aikana työikäisten suhteellinen osuus on laskenut vajaasta 67 prosentista noin 62 prosenttiin. Maan sisäinen muuttoliike, kaupungistuminen sekä nuorten ikäluokkien ja syntyvyyden keskittyminen suurille kaupunkiseuduille ovat myös vahvistaneet väestörakenteen muutoksia ja nopeuttaneet kuntien välisten erojen kasvua (Valtiovarainministeriö 2020).

Kuva 4. Ikäryhmien suhteelliset osuudet koko maan väestöstä vuosina 2000, 2020 ja 2022. Mukaillen Valtiovarainministeriö (2020). Lähde: Väestörakenne... (2024).

Vuonna 2022 alle 15-vuotiaiden osuus kuntien väestöstä oli 4–30 prosenttia (kuva 5a) (Tilastokeskus & Ek 2023). Alle 15-vuotiaiden osuus oli alle 10 prosenttia 33 kunnassa, 10–20 prosenttia 253 kunnassa ja yli 20 prosenttia 23 kunnassa. Suurinta alle 15-vuotiaiden osuus kunnan väestöstä oli Länsi-Suomen kunnassa. Yli 64-vuotiaiden osuus kuntien väestöstä oli 11–46 prosenttia vuonna 2022 (kuva 5b). Yli 64-vuotiaiden osuus oli alle 20 prosenttia 28 kunnassa, 20–40 prosenttia 250 kunnassa ja yli 40 prosenttia 31 kunnassa. Suurinta yli 64-vuotiaiden osuus kunnan väestöstä oli Pohjois-, Itä- ja Keski-Suomen kunnassa.

Kuva 5a. Alle 15-vuotiaiden osuus kuntien väestöstä vuonna 2022. Mukailten Valtiovarainministeriö (2020). Lähde: Tilastokeskus & Ek (2023). Kuva 5b. Yli 64-vuotiaiden osuus kuntien väestöstä vuonna 2022. Mukailten Valtiovarainministeriö (2020). Lähde: Tilastokeskus & Ek (2023).

Kuntien välinen positiivinen nettomuutto on ollut lasten eli 0–14-vuotiaiden osalta suurinta keskikokoisissa kunnissa, eli 10 000–20 000 asukkaan ja 20 000–40 000 asukkaan kunnissa vuosien 2000 ja 2022 välillä (taulukko 2) (Tilastokeskus 2023a). Lasten suurin negatiivinen nettomuutto samalla aikavälillä on ollut suurimmissa, yli 100 000 asukkaan kaupungeissa, joista on muuttanut pois yhteensä yli 60 000 lasta. Valtiovarainministeriön (2020) tekemän raportin mukaan voidaan arvioida, että lasten poismuutto suurimmista kaupungeista johtuu trendistä, joka alkoi jo ennen 2000-luvun vaihdetta, jossa lapsiperheet muuttavat pois suurista kaupungeista kohti kehyskuntia. Nuorten eli 15–24-vuotiaiden nettomuutto on ollut vuosien 2000 ja 2022 välillä positiivista ainoastaan yli 100 000 asukkaan kaupungeissa, joihin on muuttanut yhteensä yli 300 000 nuorta (Tilastokeskus 2023a). Nuorten muuttoliikkeen suuntautuminen suurimpaan kuntakokoluokkaan kuvastaa opiskelikäisten opintojen perässä tapahtuvaa muuttoa (Valtiovarainministeriö 2020).

Taulukko 2. Kuntakokoluokittaiset nettomuutot vuosien 2000 ja 2022 välillä lasten ja nuorten osalta. Mukailten Valtiovarainministeriö (2020). Lähde: Tilastokeskus (2023a).

Kuntakokoluokka	Nettomuutto, 0–14-vuotiaat	Nettomuutto, 15–24-vuotiaat
Yli 100 000 as.	-60 124	322 264
40 001–100 000 as.	9749	-12 944
20 001–40 000 as.	43 698	-126 192
10 001–20 000 as.	15 259	-82 602
5001–10 000 as.	8 934	-87 269
2000–5000 as.	4 032	-63 168
Alle 2000 as.	303	-13 178

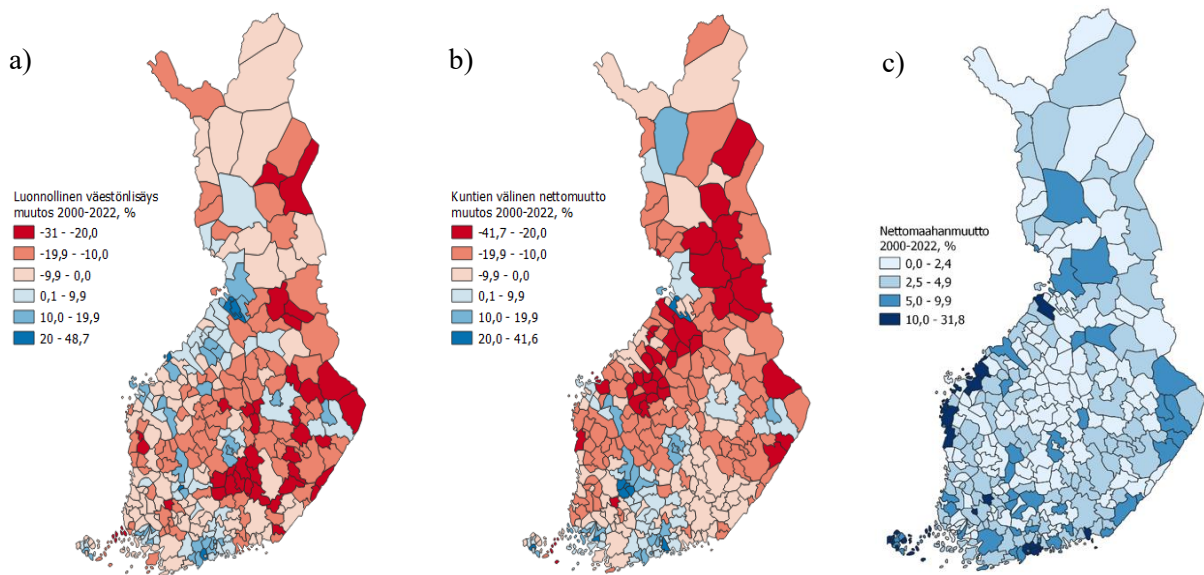
Suomen väestön alueellisiin eroihin ja väestönkasvuun vaikuttaa luonnollinen väestönlisäys, nettomuutto sekä nettomaahanmuutto (Valtiovarainministeriö 2020). Vuosien 2000–2022 välillä tapahtuneet maan sisäiset muuttoliikkeet ja luonnolliset väestönlisäykset ovat olleet voimakkaita ja kuntien väliset erot suuria (taulukko 3). Suurimmillaan kuntien välinen negatiivinen nettomuutto on ollut -42 prosenttia ja positiivinen nettomuutto 42 prosenttia. Negatiivinen luonnollinen väestönlisäys on ollut suurimmillaan -31 prosenttia ja positiivinen väestönlisäys 49 prosenttia. Lisäksi nettomaahanmuutossa on ollut eroja, pienimmillään se on ollut 0 prosenttia ja suurimmillaan 32 prosenttia vuosien 2000 ja 2022 välillä.

Taulukko 3. Kuntien väliset nettomuutot, luonnolliset väestönlisäykset sekä nettomaahanmuutot. Mukailten Valtiovarainministeriö (2020). Lähde: Tilastokeskus (2023b); Tilastokeskus (2023c).

	Kuntien välinen nettomuutto	Luonnollinen väestönlisäys	Nettomaahanmuutto
Minimi	-42 %	-31 %	0 %
Maximi	42 %	49 %	32 %
Keskiarvo	-7 %	-6 %	4 %

Kuntien välinen nettomuutto ja luonnollinen väestönlisäys ilmenevät yhdenmukaisina useimmissa kunnissa (kuva 6a ja 6b). Väestöään menettävistä kunnista on muuttanut enemmän asukkaita pois, kuin mitä sinne on muuttanut, eli nettomuutto on ollut negatiivista. Lisäksi syntyvyys on ollut alhaisempaa kuin kuolleisuus, jolloin myös luonnollinen väestönlisäys on ollut negatiivista. Negatiivinen nettomuutto sekä negatiivinen luonnollinen väestönlisäys on ollut voimakkainta Itä- ja Pohjois-Suomessa. Väestöään kasvattavissa kunnissa nettomuutto sekä luonnollinen väestönlisäys ovat olleet positiivisia. Tämä on ollut voimakkainta suurimmissa kaupungeissa sekä niiden kehyskunnissa. Kuntien ikärakenne eriytyy entisestään näiden tekijöiden yhtäaikaisen esiintymisen vuoksi (Valtiovarainministeriö 2020). Nettomaahanmuutolla tarkoitetaan Suomeen muuttaneiden ja Suomesta ulkomaille

muuttaneiden erotusta ja sitä voidaan tarkastella myös kunnittain (Valtiovarainministeriö 2020). Nettomaahanmuuton vaikutus kuntien asukasluvun muutokseen on ollut kokonaisuudessaan melko pientä, 242 kunnassa nettomaahanmuutto on ollut alle 5 prosenttia (kuva 6c) (Tilastokeskus 2023b). Nettomaahanmuuton osuus kuntien asukasluvun muutokseen on ollut toiseksi suurinta eli 5–9,9 prosenttia 43 kunnassa. Enimmillään nettomaahanmuuttoa on ollut 24 kunnassa suurissa kaupungeissa sekä yksittäisisissä pienissä kunnissa Pohjanmaalla ja saaristossa, joissa sen osuus asukasluvusta on ollut 10–32 prosenttia.

Kuva 6a ja 6b. Luonnollinen väestönlisäys kunnittain sekä kuntien välinen nettomuutto vuosien 2000 ja 2022 välillä. Mukaillen Valtiovarainministeriö (2020). Lähde: Tilastokeskus (2023c). Kuva 6c. Nettomaahanmuuttojen muutokset kunnittain vuosien 2000 ja 2022 välillä. Mukaillen Valtiovarainministeriö (2020). Lähde: Tilastokeskus (2023b).

Tilastokeskuksen tekemän väestöennusteen mukaan vuoteen 2040 mennessä väestön ennustetaan kasvavan voimakkaimmin Helsingin seudulla sekä Tampereen ja Turun kaupunkiseuduilla (Väestöennuste... 2019). Samaan aikaan väestön ennustetaan vähenevän voimakkaimmin pienissä alle 5000 asukkaan maaseutukunnissa. Ennusteen mukaan näissä kunnissa väestö vähenee keskimäärin lähes viidenneksellä vuoteen 2040 mennessä. Alle 15-vuotiaiden määrän ennustetaan laskevan kaikissa maakunnissa noin 20 prosentilla vuoteen 2040 mennessä (Valtiovarainministeriö 2020). Eniten lasten määrän ennustetaan supistuvan Kainuussa, jossa vuoteen 2040 mennessä lasten osuus olisi laskenut lähes 40 prosentilla. Syntyvyyden laskun seurauksena julkisen talouden kestävyys heikkenee, koska tulevaisuuden työvoiman määrä pienenee.

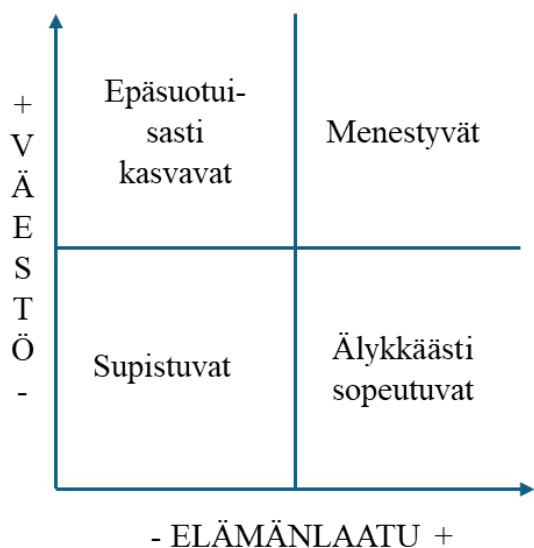
Työikäisen väestön määrän ennustetaan kasvavan ainoastaan Uudellamaalla ja Pirkanmaalla ja näilläkin alueilla kasvu olisi maltillista (Valtiovarainministeriö 2020). Työikäisen väestön määrän vähenemisen ja ikäihmisten määrän lisääntymisen seurauksena väestöllinen huoltosuhde heikkenee edelleen. Heikentyminen jatkuu vuosikymmeniä, mikäli syntyvyys tai nettomaahanmuutto ei lisäännä. Myös Sotarauta ym. (2021) tekemässä Suomen aluekehityksen skenaariot 2040-raportissa tunnistettiin kehityssuuntaus, jossa suuret kaupungit kasvavat, ja pienien ja keskisuurien kaupunkien sekä maaseutukuntien taloudellinen toimeliaisuus heikkenee.

2.3.2 Kunnat supistumisen perusyksikkönä

Kunnalla tarkoitetaan asukkaiden itsehallintoon perustuvaa paikallistasolla toimivaa julkisyhteisöä, jolla on oma rajattu alueensa ja väestönsä sekä verotusoikeus (Kunta 2015). Kunnat järjestävät asukkailleen palveluita, jotka on määritelty niiden tehtäviksi laissa (Kuntien... s.a.). Lakisääteiset tehtävät liittyvät muun muassa koulutukseen ja varhaiskasvatukseen, kulttuuri-, nuoriso-, kirjasto- ja liikuntapalveluihin, maankäyttöön ja kaavoitukseen, liikenteeseen, vesi- ja jätehuoltoon, ympäristöpalveluihin sekä elinkeinopolitiikkaan. Kunnille kuului ennen myös sosiaali- ja terveyspalvelut sekä palo- ja pelastustoimet, mutta nämä vaihtuivat hyvinvointialueiden vastuulle sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä vuonna 2023 (Sosiaali... 2023). Kunnat pystyvät järjestämään palvelunsa verotusoikeuden sekä valtiolta saatavan tuen avulla (Makkonen & Inkinen 2023). Itsehallinnon myötä kunnat saavat itse päättää laissa määrättyjen tehtävien organisoinnista ja palvelujen tuottamisesta (Kuntien... s.a.). Kunnanvaltuusto laatii kuntastrategian, jossa päätetään kunnan toiminta ja talouden pitkän aikavälin tavoitteet (Kuntien itsehallinto... s.a.). Sen tulee perustua arvioon kunnan nykytilanteesta sekä toimintaympäristön tulevista muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtävien toteuttamiseen (Ahonen & Savolainen 2020). Lisäksi kunnan asukkailla, yhteisöillä, säätiöillä ja palveluiden käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan (Kuntien itsehallinto... s.a.). Kunnanvaltuuston tulee huolehtia monipuolisten ja vaikuttavien osallistumiskeinojen mahdollistamisesta. Vuonna 2024 Suomessa oli 309 kuntaa, joista 201 käytti itsestään kunta-nimitystä ja 108 käytti kaupunki-nimitystä (Suomen...2023). Kuntien itsehallinnon myötä kunnat toimivat sopivana alueyksikkönä tässä tutkielmassa.

Suomen ympäristökeskus (Syke) on luokitellut Suomen alueet kaupunki-maaseutu-luokkiin. Kaupunkialueet luokituvat sisempään kaupunkialueeseen, ulompaan kaupunkialueeseen sekä

kaupungin kehysalueeseen (Kaupunki-...2023). Maaseutalueet jakautuvat maaseudun paikalliskeskukseen, kaupungin läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun sekä harvaan asuttuun maaseutuun. Alueet voidaan jakaa myös neljään eri luokkaan väestönmuutosten ja elämänlaadun muutosten mukaan, jolloin voidaan selvittää, mitkä alueet sopeutuvat älykkäästi. Älykkään sopeutumisen tutkimuskirjallisuudessa käytetään väestönmäärää supistumisen mittarina sekä elämänlaatu älykkään sopeutumisen määrittelyssä, jonka vuoksi näitä muuttujia on käytetty Peters ym. (2018) luomassa nelikentässä (kuva 7). Alueet on luokiteltu nelikenttään seuraavasti: 1) Supistuvat alueet: väestönmäärä laskee ja elämänlaatu heikkenee 2) Epäsuotuisasti kasvavat: väestönmäärä kasvaa mutta elämänlaatu heikkenee 3) Menestyvät: väestönmäärä kasvaa sekä elämänlaatu paranee 4) Älykkäästi sopeutuvat: väestönmäärä laskee mutta elämänlaatu paranee.

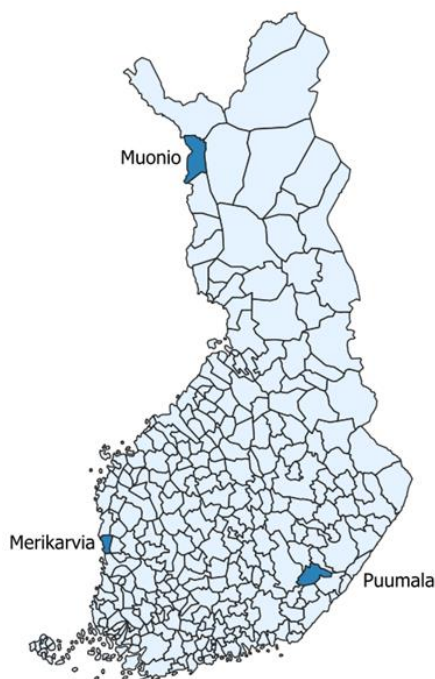

Kuva 7. Alueiden luokittelu väestönmuutosten sekä elämänlaadun muutosten mukaan. Mukailten Peters ym. (2018).

3 Aineistot ja menetelmät

3.1 Tapauskuntien valinta

Makkonen ja Inkinen (2023) ovat tutkineet suomalaisten maaseutualueiden älykästä sopeutumista käsittelevässä artikkelissaan ainoastaan ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua. Niiden supistuminen tai kasvaminen ei ole riippuvaista lähellä sijaitsevien kaupunkikeskustojen supistumisesta tai kehityksestä. He ovat hyödyntäneet Peters ym. (2018) käyttämää nelikenttää määrittäessään maaseutualueita, jotka sopeutuvat älykkäästi. Tutkielmaan valikoituneet tarkkailtavat kunnat, Muonio, Puumala ja Merikarvia (liite 1), ovat harvaan asuttua maaseutua (Kuntaluokat... s.a.), jotka on luokiteltu supistuviksi sekä älykkäästi sopeutuviksi Makkosen ja Inkisen (2023) artikkelissa. Jokainen kunta on menettänyt väestöään oletettavasti negatiivisen luonnollisen väestönlisäyksen sekä samanaikaisen muuttotappion seurauksena (Kuntien...2024). Kyseiset kunnat ovat asukasluvultaan saman kokoisia, ne ovat eri puolilta Suomea (kuva 8) ja niiden kuntastrategioista oli havaittavissa älykkään sopeutumisen keinoja. Kaikki kuntastrategiat myös ulottuivat vuoteen 2025 asti, jolloin haastatteluiden yhteydessä oli mahdollista selvittää vastaus kolmanteen tutkimuskysymykseen. Kuntien samankaltaisten piirteiden vuoksi tutkielmassa pystyi havainnoimaan mahdollisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä kuntien älykkäässä sopeutumisessa.

Kuva 8. Tarkasteltavien kuntien sijainnit.

3.2 Kuntastrategiat ja haastattelut

Tutkielman aineistoina käytettiin tarkasteltavien kuntien kuntastrategioita, jotka oli tehty Muoniossa (Kuntastrategia... 2022) ja Merikarviassa (Menestyvä... s.a.) vuosille 2021–2025 ja Puumalassa (Puumalan...2018) vuosille 2018–2025. Kuntastrategiat löytyivät kuntien verkkosivuilta. Kunnat ovat esittäneet niissä suunnitellut toimenpiteensä ja tavoitteensa, joista pystyi tunnistamaan älykkään sopeutumisen keinoja, ja siten saamaan vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

Tutkielmassa käytettiin myös haastatteluaineistoja, jotka kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Haastattelut antoivat vastaukset toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa kysymykset ovat etukäteen suunniteltuja, niille ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja ja ne ovat kaikille haastateltaville samat (Näpärä 2017). Teemahaastattelu on esimerkki sovelletusta puolistrukturoidusta haastattelusta ja sen tarkoituksena on löytää olennaisia vastauksia tutkimuksen tarkoituksen, ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018). Siinä edetään ennalta valittujen teemojen, jotka perustuvat tutkimuksen viitekehyykseen, ja niitä käsittelevien tarkentavien kysymysten mukaan. Teemahaastatteluissa voidaan tarvittaessa tarkentaa ja syventää kysymyksiä riippuen haastateltavien vastauksista. Haastateltavien kanssa käydään läpi kaikki valitut teemat, mutta teemojen käsittelyn laajuudessa voi olla eroja eri haastattelujen välillä (Näpärä 2017). Teemahaastattelun haastateltavat tulee valita huolellisesti tutkimustavoitteen mukaisesti. Tutkielman valikoituneet haastateltavat työskentelevät kunnissa rooleissa, joissa vastataan kunnan toiminnasta, jonka myötä he olivat kykeneväisiä antamaan kokonaisvaltaisia vastauksia.

Jokaiselle haastateltavalle lähetettiin etukäteen haastattelukysymykset (liite 2) sekä tietopaketti älykkästä sopeutumisesta sähköpostitse. Tällöin he pystyivät valmistautumaan haastatteluun, jonka aihe saattoi olla entuudestaan vieras. Haastattelut toteutettiin vuoden 2024 touko- ja kesäkuun aikana, joista puolet pidettiin paikan päällä Turussa ja Merikarvialla ja puolet etäyhteyksillä Zoomissa ja puhelimesta. Haastattelujen runko ja jatkokysymykset vaihtelivat hieman riippuen haastateltavan aiemmista vastauksista. Kysymyksiä selvennettiin pyydettyä. Haastattelujen kestot olivat 15–42 minuuttia ja ne nauhoitettiin litterointia varten. Tallenteet hävitettiin tutkielman valmistuttua. Tutkielman kannalta huomio oli oleellista kiinnittää puheen sisältöön, eikä haastateltavan puhetapaan, jolloin esimerkiksi

huokauksia, taukoja tai äänenpainoja ei ollut tarpeellista litteroida. Tekstipohjaista raakadataa kertyi litteroinnin tuloksena 35 sivua (17 024 sanaa).

3.3 Laadullinen sisällönanalyysi

Aineistot analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä. Se on menetelmä, jolla analysoidaan kirjallisessa muodossa olevia materiaaleja luokittelemalla ne kategorioihin sisältönsä perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018). Analyysia voidaan tehdä joko teorialähtöisellä tai aineistolähtöisellä lähestymistavalla (Elo ym. 2022). Teorialähtöisessä analyysissä luodaan ensin luokittelumatriisi, jonka perusteella analyysi tehdään. Aineistolähtöisessä analyysissä ei ole valmista luokittelurunkoa, vaan tutkija luo luokittelun aineiston pohjalta.

Teorialähtöistä analyysiä käytetään, kun halutaan testata aiemmin luotuja kategorioita, malleja tai teorioita uudessa kontekstissa (Elo ym. 2022). Tutkielman analyysi alkoi luokittelumatriisin muodostamisella, joka koostui mainituista kansainvälisistä sekä Kahila ym. (2022) esittämistä suomalaisista älykkään sopeutumisen keinoista (liite 3). Osa suomalaisista keinoista oli samankaltaisia kansainvälisessä kirjallisuudessa esitettyjen keinojen kanssa, jonka vuoksi ne yhdistettiin samoihin luokkiin. Yhdistämättömät suomalaiset keinot muodostivat oman luokkansa nimeltään suomalaiset. Aineistosta eli kuntastrategioiden toimenpiteistä muodostui luokittelumatriisiin yksi uusi luokka, myyminen, joka käsitti tyhjien kiinteistöjen myymisen. Seuraavaksi aineisto luokiteltiin poimimalla systemaattisesti kaikki pelkistetyt ilmaukset, jotka kuuluivat kuhunkin luokittelumatriisin kohtaan. Joidenkin toimenpiteiden kohdalla otettiin myös huomioon sen yhteydessä esitetty tavoite, joka vahvisti kyseisen toimenpiteen luokittumista luokittelumatriisiin kohtaan. Kuntastrategiat luettiin läpi useaan otteeseen, jotta varmistuttiin siitä, että kaikki ilmaukset tulivat varmasti poimituksi. Tämän jälkeen pelkistetyt ilmaukset ryhmiteltiin ensiksi alaluokkiin, jotka sitten yhdistettiin keskenään yläluokkiin. Esimerkiksi alaluokat palveluihin investoiminen, palveluiden kehittäminen ja asukkaiden tarpeiden huomioiminen muodostivat yläluokan elämänlaadun parantaminen (liite 4).

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta poimitaan ensin tutkimuskysymyksiin vastaavat analyysiyksikön mukaiset ilmaisut ja karsitaan tutkimukselle epäolennaiset osat pois (Tuomi & Sarajärvi 2018; Elo ym. 2022). Tämän jälkeen ilmaisuja vertaillaan keskenään ja niistä etsitään yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Samaa asiaa kuvaavat ilmaisut luokitellaan ensin alaluokkiin, sitten yläluokkiin ja lopulta pääluokkiin. Luokitellusta

aineistosta muodostetaan käsitteitä, joiden pohjalta tehdään johtopäätöksiä ja vastataan tutkimuskysymyksiin. Tutkielman analyysiyksikkönä käytettiin haastateltavien pelkistettyjä lauseita, jotka liittyivät kokemuksiin älykkään sopeutumisen keinojen toimivuudesta sekä sen soveltamisesta tulevaisuudessa. Litteroinnit käytiin läpi useaan kertaan, jotta varmistuttiin siitä, että kaikki ilmaisut sisältyivät analysointiin, joka tehtiin NVivo 20-ohjelmistossa. Pelkistetyt analyysiyksiköt luokiteltiin valmiiksi luotuihin yläotsikoihin, jotka oli muodostettu haastattelukysymysten perusteella (liite 5). Aineistosta luotiin alaotsikot, joiden muodostumista ohjasi aineisto, eli toteutettiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi (liite 6). Sen onnistumiseksi haastattelut analysoitiin yhdessä, mutta tulokset käsiteltiin kuntakohtaisesti.

4 Tulokset

4.1 Muoniossa yhteistyö on välttämättömyys ja uuden imagon luominen tärkeää

Muonion kuntastrategiasta oli havaittavissa yhteensä 25 toimenpidettä, jotka lukeutuivat älykkään sopeutumisen keinoihin. Yhteistyön keinon kohdalla oli eniten toimenpiteitä kymmenen toimenpiteen verran. Seuraavaksi eniten, eli seitsemän toimenpiteen verran, oli suomalaisiin keinoihin lukeutuvia toimenpiteitä. Uudelleenorganisoinnin keinossa oli neljä toimenpidettä, elämänlaadun parantamisen keinossa oli kolme toimenpidettä ja maahanmuuttopolitiikan keinossa oli yksi toimenpide.

Yhteistyön keinoon kuuluvat toimenpiteet olivat kuntien sisäisiä, kuntien välisiä sekä kuntarajat ylittäviä yhteistöitä tai samanaikaisesti kuntien sisäisiä ja kuntarajat ylittäviä yhteistöitä. Kuntien sisäisillä yhteistöillä pyrittiin takamaan koulutuksen järjestäminen ja vahvistettiin kuntalaisten osaamista. Kunnan sisäistä yhteistyötä taasen edistettiin kehittämällä osallistumis- ja vaikuttamistapoja. Kuntien väliset yhteistyöt tapahtuivat Tunturi-Lapin Kehitys ry:n ja Muonion seutukunnan kanssa. Kyseiset yhteistyöt olivat saman, laajemman toimenpiteen sisällä, johon kuului myös yksi kuntarajat ylittävä yhteistyö. Nämä yhteistyöt liittyivät saavutettavuuden, infrastruktuurin ja yritysten investointien edistämiseen sekä luonnon monimuotoisuuden ja talouden turvaamiseen. Kuntarajat ylittävät yhteistyöt olivat oppilaitosten kanssa tehtävät kansainväliset yhteistyöt sekä hyvinvointialueen kanssa tehtävä yhteistyö, jonka tavoitteena oli yhteisten toimintamallien käyttöönottoaminen sekä sote-koulutuksen säilyttäminen Muoniossa. Samanaikaisesti tapahtuvat kunnan sisäiset ja kuntarajat ylittävät yhteistyöt edistivät yritysten, oppilaitosten ja kuntien välistä yhteistyötä paikallisella, seutukunnallisella ja kansainvälisellä tasolla keskittyen palveluiden tuottamiseen, palveluohjaukseen ja kohderyhmien saavuttamiseen.

Toimenpiteet, jotka luokittuivat suomalaisiin keinoihin, edistivät kestävästä kehitystä, tukivat osaamista ja kouluttamista sekä kehittivät asuin- ja elinympäristön viihtyvyyttä ja uusia asumisen ratkaisuja. Muonio edisti myös monipaikkaisuuttaan ja paikkariippumattomuutta etätyömarkkinoiden edistämällä, jonka lisäksi se hyödynsi digitalisaatiota kehittämällä tietoliikenneinfraa sekä digitoimalla/sähköistämällä palveluprosesseja.

Uudelleenorganisoinnin keinoon tulkittavat toimenpiteet käsittelivät elinvoimapolitiikan kehittämistä sekä kestävään liikkumiseen liittyvien toimenpideohjelmien ja strategioiden

laatimista ja niiden toimeenpanemista. Elämänlaadun parantamisen keinoon lukeutuvat toimenpiteet liittyivät palveluiden kehittämiseen ja niihin investoimiseen.

Maahanmuuttopolitiikan keinoon lukeutuva toimenpide sisältyi laajempaan toimenpiteeseen, joka käsitteli asumisen mahdollistavien tukipalvelujen ja tuen järjestämistä. Toimenpiteessä oli lueteltuna esimerkkejä, joiden avulla asumisen tukemista voidaan mahdollistaa, joista yksi oli kotouttamispalvelut, joka oli tulkittavissa aktiiviseksi maahanmuutto-ohjelmaksi. Tulkitsemista tukee kuntastrategian tavoite kyseisen toimenpiteen kohdalla, jonka mukaan Muonio kotouttaa kaikki halukkaat muuttajat, jonka myötä Muonio saa lisää osaavaa työvoimaa alueelle.

Haastatteluissa esiin tulleet Muonion käyttämät älykkään sopeutumisen keinot olivat yhteneväisiä kuntastrategiasta havaittujen keinojen kanssa lukuun ottamatta muutamaa eroavaisuutta. Haastatteluissa selvisi, että Muonion kunta ei harjoittaisikaan maahanmuuttopolitiikan keinoa

”maahanmuuttopolitiikkaa meil ei varsinaisesti ole oikeestaan, et meillähän on tosi paljon ulkomaisia työntekijöitä mut ne tulee yritysvetosesti että meijä ei varsinaisesti itte tarvii siihen sillä lailla keskittyä”.

Lisäksi ilmeni, että kunta on harjoittanut purkamisen, myymisen ja uudelleenarvioinnin keinoja, joita ei ollut havaittavissa kuntastrategiassa

”purkamista meil on ollu paljonkin, mä lasken siihen mukaan kiinteistöjen myymisen – – on sekä purettu että myyty kiinteistöjä, tällä hetkellä on menossakin yhen kiinteistön purkaminen”.

Haastattelun aikaan kunnassa purettiin esikoulua, jonka tilalle kunta on suunnitellut rakentavansa päiväkodin. Kunta on myynyt kiinteistöjään, joilla ”me ei nähä strategisesti olevan meille järkeä pitää”. Esimerkkinä haastateltava kertoi, että kunta on tehnyt kunnantoimistostaan myyntipäätöksen, jonka tilalle kunta toivoo tulevan asuntoja. Kunnantoimisto taasen siirtyy kunnan toiseen omistamaan kiinteistöön, joka on ollut vähällä

käytöllä ja josta muokataan kunnantoimisto. Toinen esimerkki kiinteistöjen käyttötarkoituksen muokkaamisesta on vanhusten asuntojen muuttaminen päiväkodiksi.

Kiinteistöjen purkaminen ja myyminen on ollut haastateltavan mukaan onnistunutta, sillä se on vähentänyt kiinteitä kuluja. Uudelleenarvioinnin keinot eivät ole olleet täysin onnistuneita, sillä se on ollut kallista eivätkä tilat ole olleet sopivia. Toinen haastateltavista kertoi, että tilojen sopimattomuuden riskiä on vähennetty pyrkimällä tekemään muunnettavista tiloista mahdollisimman monikäyttöisiä ja eri tarpeisiin sopivia. Kunta on saanut tästä toiminnasta kiitosta hyvinvointialueelta.

Muonio on pyrkinyt myös luomaan uutta imagoa tuomalla siihen matkailun, kestävän kehityksen sekä hyvän elämänlaadun teemoja:

”Uutta imagoa me ollaan luotu pitkän aikaa, nykysinhän me ollaan arktiseen teknologiaan ja tämmöseen rauhalliseen matkailuun – – nimenomaan luonto- ja elämysmatkailuun entistä enemmän keskittymässä”.

”Ollaan haluttu hyvin vahvasti ja tietosesti strategisesti lähteä leimaantumaan elämänlaatu, pehmeät arvot -kärjellä” ja ”haluttu myös profiloida tämä niin sanottu uus kuntaimago nii meillä on hyvin vahvasti juuri nämä kestävyysarvot mukana ja – – meil yhtenä siipenä on elinvoimat kestävät tai elinvoimat kasvavat kestävästi”.

Uuden matkailuimagon luominen on ollut haastateltavien mukaan onnistunutta ja Muoniolla on ”hyvä imago ja maine varsinkin tuolla matkailun puolella”. Tämä on haastateltavan mukaan onnistunut matkailuyritysten luontomatkailemisen edistämisen sekä kunnan luomien kaavoitusten takia. Kestävään kehitykseen liittyneet keinot on myös koettu onnistuneiksi, sillä kunnalla on ”kestävän kehityksen mittareita – – ne näyttää kyllä erittäin myönteistä suuntaa”.

Uuden imagon luominen on haastateltavien mukaan näkynyt kestävästä kehityksestä kiinnostuneiden yritysten sijoittumisena kuntaan

”Yritykset, jotka lokaatiota pohtii, on entistä tarkempia näistäki. Nimenomaan siis Lapissakin jos mietitään vaikka matkailuelinkeinoja, nii se on ihan selvää, että se kunnan profiili ja imago kiinnostaa. – – meil on siis yritykset, jotka on hyvin kestäviä,

se ekologisuus ja sosiaalinen kestävyys on aika vahvana siellä toiminnan taustalla niin kyllä me halutaan kuntana, et se meijä oma kuntastrategia myös tukee näitä et on saman suuntanen”.

Kunnan kestävä toiminta näkyy esimerkiksi kuntastrategiasta havaituissa suomalaisten keinojen ja uudelleenorganisoinnin keinoissa. Toisen haastateltavan mukaan yritysten sijoittuminen Muonioon on näkynyt kunnan työllisessä puolessa ”varsinkin tuo keskittyminen luontomatkailuun ja arktiseen teknologiaan on tuonu tosi paljon työpaikkoja”. Tämä on haastateltavan mukaan ”samalla kausiluontastanu Muonion elämää tosi paljon et siel on Lapin pahin työttömyys kesäsin ja pienin työttömyys sit talvisin”. Toinen haastateltava oli sitä mieltä, että Muonion työllisyystilanne ei kuitenkaan olisi riippuvainen älykkään sopeutumisen keinoista ”meijä työllisyystilanne on aina ollu erittäin hyvä – se ei kyllä ole välttämättä tässä näistä juuri riippuva”. Kummatkin haastateltavat olivat sitä mieltä, että kunta on saanut matkailuelinkeinosta verotuloja, jotka ovat siten vaikuttaneet myönteisesti kunnan talouteen.

Uuden imagon luomisen mahdollinen vaikutus Muonion työllisyyteen on haastateltavan mukaan näkynyt myös kunnan väestörakenteessa, kun kuntaan on tullut työikäistä väestöä ”työntekijöitä tulee siis väkeä tulee lisää”. Lisäksi haastateltava kertoi, että kunnassa on asuntopula, joka rajoittaa työntekijöiden tuleamista ”(työntekijöitä) tulis huomattavasti enemmänki jos olis vaan asuntoja”. Toinen haastateltavista vahvasti asuntopulan luomaa haastetta ”selvä haaste, mikä nousee meijä yrityksiltäkin, et heil on hankaluuksia hakee ja löytää työntekijöille asuntoja”. Uuden imagon luominen on vaikuttanut lisäksi kunnan elinvoimaisuuteen, sillä ”kaavotuksessa näkyy vielä tämä elinvoimapuoli aika vahvasti – meil on kaavotuksessa paljon uusia hankkeita menossa, siis matkailuelinkeinohankkeita”.

Kuten kuntastrategiasta oli havaittavissa, yhteistyön keino on Muoniolle merkittävä, josta haastateltava kertoi:

”Sit tuo yhteistyö oli Lapin kunnalle hassu kysymys ku ollaan tehty yhteistyötä aina ja sitä on pakko tehdä, että meil on yhteistyötä koulutuksessa, ravitsemuspalveluissa, ympäristöterveydenhuollossa, melkeen kaikessa on jonkunlainen yhteistyö jonkun naapurikunnan tai pitemmällä Lapissa olevan kunnan kanssa”.

Toinen haastateltava vahvasti yhteistyön tavanomaisuutta kertomalla, että Muoniossa tehdään ”yhteistyötä niin paljo ku mahdollista ja siellä missä se on järkevää”. Yhteistyöt eivät kuitenkaan ole aina olleet toimivia esimerkiksi kuntien erilaisten toimintamallien takia ”ongelmana on se, että toiminnot on eri kunnissa niin eri tasolla”. Tämä voi olla jopa esteenä kuntien välisille yhteistöille ”todettiin et niil on niin raskas organisaatio ettei kannattanu aloittaa yhteistä taivalta et se ois meijä omaa palvelua vieny alaspäi nii sitä me ei tietenkää haluttu”. Haastateltava kuitenkin kertoi, että yhteistyöt ovat yleensä olleet toimivia.

Muonion panostaminen hyvään elämänlaatuun on näkynyt kunnan palveluissa, kuten kuntastrategian toimenpiteissäkin oli havaittavissa:

”Tehdyissä investoinneissa – ja resurssoinneissa tiettyihin palveluihin. Meil on esimerkiks hyvinvointia tehty pelkästään sote-kiinteistöihin nii 10 miljoonan investoinnit viimesen viiden vuoden sisällä ja sitte päiväkotirakennusta lähtee nyt tänä kesänä käyntiin sen takia että tämä aikasempi on liian pieni ja ei niin hyvä. Eli kyllä me ollaan näihin panostettu”.

Haastateltavan mukaan elämänlaadun parantamisen keinot ovat olleet onnistuneita, sillä kunnalla oli ”viime vuonna erittäin positiivinen muuttovoittotulos”. Uusien asukkaiden kanssa käydyt keskustelut kunnan viihtyvyydestä ovat myös puoltaneet kyseisen keinon onnistumista. Ihmiset ovat muuttopäätöstään tehdessään ”kuullu myös sen et on hyvät laadukkaat palvelut peruspalvelut”. Toisen haastateltavan mielestä kunnassa käytetyt älykkään sopeutumisen keinot eivät olisi kuitenkaan vaikuttaneet kunnan palveluihin ”ei se silleen, palveluihin se ei, et palvelut pysyny samana”.

Haastateltavat kokivat, että taloudelliset haasteet ovat olleet haasteena älykkään sopeutumisen keinojen toteuttamiselle ”rahapula, mutta se on yleistä joo” ja ”itseasiassa nostasin toho vielä tottakai talouden – – pakko mieltä taloudelliset reunaehdot tässä samalla et mihin kunnan kantokyky riittää, nii se on ollu tottakai haaste”. Ratkaisuna tälle kunta on ottanut velkaa. Lisäksi kunta ajoittaa ”suunniteltuja muutoksia että nytkin on tulossa päiväkoti et vast sen jälkeen ruvetaan tekemään semmosia, joista on jo päätökset olemassa”. Toinen haastateltavista mainitsi, että

”me ollaan pieni kunta meillä ei ole rahaa – – strategisesti nähtiin et meidän on pakko tehdä ja panostaa, hyvinvointipalveluna meijä on pakko panostaa juuri kuntalaisten turvallisuuteen, viihtyvyyteen”.

Toinen haastateltavista koki myös kunnan sisäiset toiminnot haasteeksi ”semmonen organisaation sisäisen oppimisen ja kehittämisen paikka on ehkä ollu se muutoksessa eläminen ja sen työstäminen”. Ratkaisuna tälle haastateltava on tehnyt ”tosi paljon töitä, et olen saanu ihmiset tekemään sitä muutosta yhdessä ja olen saanu keskustella ja osallistaa ja johtaa sitä muutoliikettä”. Haastateltava koki haasteeksi myös sen, että kunnassa ei ole päivitetty strategisia asiakirjoja ja suunnitelmia, jonka ratkaisemiseksi kunnan ”strategiat on päivitetty, ohjelmia on päivitetty. Me ollaan lähetty se perustyö tekemisellä ja sitte on edetty näihin toimenpiteisiin”.

Älykkään sopeutumisen keinot tulevat haastateltavien mukaan jatkumaan Muonion seuraavalla kuntastrategialla, sillä ”ollaan aika vakuuttuneita siitä, et nämä valitut strategiset kulmapisteet on aika oikeat” ja ”uskon kyllä, et näitä mitä täs on nii ehottomasti tulee jatkumaan seuraavalla kaudella se punanen lanka”. Haastateltavat mainitsivat jatkuviksi keinoiksi yhteistyön ”– – tullaan tekemään entistä enemmän, pikkukuntien on pakko tehdä yhteistyötä” sekä elämänlaadun parantamisen keinot ”meijä tavote on se, et me pystytään takaamaan, että kaikki yritykset ja kuntalaiset, jotka meillä toimii, nii heillä on mahdollisimman hyvä toimintaympäristö elää, kasvaa ja kehittyy”. Purkamisen ja uudelleenjärjestämisen osalta haastateltavilla oli eri näkemykset, sillä ensimmäisen haastateltavan mukaan ”ei oo enää paljoo varaa purkaa tai uudelleenjärjestellä”, kun taas toisen mielestä ”uudelleenarviointi ja purkaminenkin käytännössä näistä fyysisen infran nii varmaan tulee kasvaan”.

Kysyttäessä älykkään sopeutumisen keinojen muokkaamistarpeesta seuraavaa kuntastrategiaa varten haastateltava totesi kunnan jatkavan uuden imagon voimistamista, sillä hän piti imagon vahvistamista tärkeimpänä. Toinen haastateltavista kertoi, että seuraavalla kuntastrategialla ”painotukset tulee vähän muuttuu, koska niitä konkreettisia toimenpiteitä, mitä me ollaan laitettu nii on toivottavasti jo saavutettu”. Haastateltaville älykäs sopeutuminen kunnan kehittämisessä tulevaisuudessa oli ”elintärkeää” ja ”välttämätöntä”. Myös tämän kysymyksen kohdalla haastateltavat painottivat yhteistyön jatkamista ja tarpeellisuutta.

4.2 Monipaikkaiset vapaa-ajan asukkaat ja yhteistyö keskiössä Puumalassa

Puumalan kuntastrategiasta oli havaittavissa yhteensä 40 toimenpidettä, jotka lukeutuivat älykkään sopeutumisen keinoihin. Yhteistyön, uudelleenorganisoinnin sekä elämänlaadun parantamisen keinoissa oli jokaisessa yhdeksän toimenpidettä. Toimenpiteistä seitsemän luokitui suomalaisiin keinoihin, uuden imagon luomisen keinossa oli neljä toimenpidettä ja yksi toimenpide kuului purkamisen ja yksi myymisen keinoon.

Yhteistyön keinoon kuuluneilla toimenpiteillä harjoitettiin kunnan sisäistä tai kuntien välistä yhteistyötä. Kunnan sisäisiä yhteistöitä tehtiin yhdessä kuntalaisten, sote-palveluiden, niiden tuottajan, kolmannen sektorin sekä yhtiöiden ja yritysten kanssa. Yhteistöiden tavoitteena oli kuntalaisten osallistuttaminen palveluiden suunnitteluun sekä kuntalaisten hyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehtiminen hyvinvointibussi-kokeilun ja huolenpitoavun avulla. Puumala pyrki myös ratkaisemaan saavutettavuusongelmansa yhteistyössä bussiyhtiöiden ja matkailuyrittäjien kanssa. Kuntien välisten yhteistöiden teemana oli matkailu, ja ne keskittyivät Saimaan Geoparkin tunnettavuuden tukemiseen sekä Saimaan vesiliikenteen kehittämiseen.

Kaikki toimenpiteet, jotka lukeutuivat uudelleenorganisoinnin keinoon, kehittivät elinvoimapolitiikkaa. Toimenpiteiden tavoitteina oli matkailukauden laajentaminen ja matkailukohteiden ympärivuotistaminen sekä yritysten ja yrittäjien tukeminen muun muassa yritystukimuotojen ja laajennusten edistämisen kautta. Elämänlaadun parantamiseen kuuluneilla toimenpiteillä huomioitiin asukkaiden tarpeita, varmistettiin ja tuotettiin palveluita sekä investoitiin niihin. Asukkaiden tarpeita huomioitiin muun muassa järjestämällä lastenhoitoapua ja ylläpitämällä ikäihmisten toimintakykyä. Palveluihin liittyneet toimenpiteet keskittyivät säilyttämään palvelut lähipalveluina sekä tukemaan kuntalaisten hyvinvointia harrastusmahdollisuuksien ja vapaa-ajan palveluiden tuottamisella.

Suomalaisissa keinoissa olleilla toimenpiteillä muun muassa edistettiin monipaikkaisuutta ja paikkariippumattomuutta sekä hyödynnettiin digitalisaatiota. Uuden imagon luomisen keinoon kuuluneet toimenpiteet liittyivät kaikki alueen markkinointiin. Toimenpiteiden tavoitteisiin kuului esimerkiksi markkinoinnin kohdentaminen pyöräilyturisteihin sekä Pistohiekan yhdistäminen Saimaan alueen markkinointiin. Purkamisen ja myymisen keinoihin

kuuluneen toimenpiteen tarkoituksena oli purkaa ja/tai etsiä ostaja kunnan huonokuntoisille ja tyhjiksi jääneille rakennuksille.

Haastatteluista ilmeni, että haastateltavat suhtautuvat kriittisesti älykkääseen sopeutumiseen eikä Puumalassa haastateltavan mukaan:

”Mielellään ehkä edes käytetä tätä termiä, koska siinä on pikkasen se sivumaku että siinä oltas jo alistumassa tai luopumassa tai antamassa periksi ja sitä asennetta ei tietysti meillä ole eikä siihen haluta lähteä”.

Toisen haastateltavan mukaan:

”Kunnissa on – – aina mietitty taloudellisia reunaehtoja, seurattu väestöennusteita ja oppilasennusteita – – tehty sitte kouluverkkoratkaisuja ja näin pois päin ja uudelleenorganisoitu toiminta sille populaatiolle ja vähän yritetty myöskin keksii keinoja et voiko jotain digitalisoida – – mä oon siis sitä mieltä et vanhalle asialle on annettu uus termi et se ei oo sinällään kauhean paljoo uutta”.

Älykästä sopeutumista on haastateltavan mukaan ”Puumalan kunnassakin käytetty silloku on uutta strategiaa mietitty ja sillä tavalla”. Haastatteluissa keskusteltiin kunnan käyttämistä älykkään sopeutumisen keinoista. Ne olivat yhteneväisiä kuntastrategiasta havaittujen keinojen kanssa. Haastatteluista selvisi myös, että kunnassa on harjoitettu uudelleenarvioinnin keinoa.

Puumalan ylimitoitetulle ja huonokuntoiselle infrastruktuurille on tehty ja tullaan todennäköisesti tekemään erilaisia ratkaisuja hyödyntämällä purkamisen, myymisen ja uudelleenarvioinnin keinoja. Haastateltavan mukaan kunnassa ”ollaan valmiita purkamaan vanhoja huonokuntoisempia vuokra-asuntoja – – joitaki voidaa katsoa et me myös myydään pois”. Kunnan palveluverkkoa on myös jouduttu sopeuttamaan ”Puumalan tapaukses jossa on ollu hirveen pieni lasten syntyvyys 2000-luvulla, johti tietenki siihen et kouluverkko supistettiin sit yhteen kirkonkylällä olevaan peruskouluun”. Uudelleenarvioinnin keinoa käytettiin todennäköisesti juuri kyseisille suljetuille koulurakennuksille:

”Hurissalonki koulu muutettiin tämmöseksi kylätaloksi, samoin on tehty Lintusalossa ja Viljakansaarella ja ei ne koulut oo jääny autioiks vaa nihi on tullu se kylätoiminta – – niist on tullu semmosia kylän toimintakeskuksia”.

Puumalan lähikuntien kanssa tehtävät yhteistyöt näkyvät opetuksen toteuttamisessa ”2000-luvulla jouduttiin lukio-opetus järjestämään Mikkelin kanssa” sekä matkailun edistämisessä ”Mikkelin kanssa toimitaan esimes matkailumarkkinoinnissa” ja ”me kehitetään matkailua yhdessä myös Etelä-Karjalan”. Lisäksi Puumala tekee yhteistyötä naapurikuntansa kanssa jakamalla resursseja yhteisillä työntekijöillä ”Sulkavan kanssa meil on viis yhteistä työntekijää”, jotka työskentelevät ”rakennusvalvonnassa, elinkeinojen kehittämisessä, ympäristöviranomaisen tehtävissä ja liikuntapalveluissa”. Haastateltavan mukaan:

”Tätä samaa resurssien jakoo on harrastettu jo pitkän aikaa esimerkiks noissa maaseutuviranomaisen palveluissa ja kirjastopalveluissa, ne hoidetaan seudullisesti ja ympäristöterveydenhuollot, meillä on oikeestaan tosi paljon kuntien välistä ja seudullista yhteistyötä alueella”.

Kuten kuntastrategiassa mainittiin, Puumala pyrkii edistämään monipaikkaisuuttaan. Tämä nousi esiin myös haastatteluissa, joissa kerrottiin, että kunta on pyrkinyt edistämään digitalisaatiota ”Tää laajakaistan mahdollistaminen pitäis mahdollisuutta yllä etätöihin ja matkailuun, monet yritykset tarvii myös sitä nopeaa yhteyttä”. Haastateltava kokee tämän myös vahvuutena ”moniha tietysti saattaa asua Puumalassa, voi käydä Mikkelissä, Savonlinnassa, Imatralla tai kaukanakin töissä ku etätö on yleistyny nii paljo, se on ollu Puumalalle selvä vahvuus”. Digitalisaation edistäminen, eli valokuituun investoiminen, ei ole kunnan yrityksistä huolimatta täysin onnistunut, sillä työhön palkatut yritykset ovat epäonnistuneet. Kunnassa on pyritty huomioimaan monipaikkaiset ihmiset sekä mahdollistamaan vapaa-ajan asuntojen, kuten mökkien, muuttamisen vakituisiksi asunnoiksi:

”Aika voimakkaasti sitouduttu, että huomioitiin ja eri toimenpiteet ja kaikkia tavallaan mahdollistavia rakenteita niitten monipaikkasten ihmisten huomioimiseksi” ja ”konsti, jolla me ollaan hyvinki suurta etua saavutettu on vapaa-ajan asuntojen muuttaminen vakituisiksi – – toistakymmentä vuodessa myönnetään”.

Haastateltavan mukaan mökkeihin muuttaneet asukkaat ovat olleet noin 50-vuotiaita.

Kyseinen keino on haastateltavan mukaan ollut onnistunutta, sillä:

”No kyllä me ollaan niistä kiitosta saatu ja kokoajanhan yhä usempi mökkiläinen muuttaa vapaa-ajan asunnon vakituiseksi asunnoksi ja käyttötarkoituksen muutokset mökkeille on ollut aika korkeella tasolla meillä”.

Vapaa-ajan asukkaat ovat haastateltavan mukaan tärkeitä Puumalalle, sillä he toimivat ostovoiman paikkaajina ”nii tavallaan sillä myös paikataan sitä vähenevästä väestöstä koituvaa ostovoiman muutoin vähentymistä nii nää tuo mukanaan sitä tuloa kun ne käyttää kuitenkin niitä palveluja”. Tämän vuoksi kunnassa on ”satsattu siihen, et tää on hyvä paikka mökkeillä. Sitten se näkyy siinä et meil on suuremmat kiinteistöverotulot kun mitä verokkikunnissa”. Toinen haastateltava oli samaa mieltä vapaa-ajan asuntojen vaikutuksesta kunnan talouteen ”meillä on tietysti nelisen tuhatta vapaa-ajan asuntoa, ne on iso tekijä kiinteistöverotuloissa”. Vapaa-ajan asukkaat ovat haastateltavan mukaan vaikuttaneet myös kunnan elinvoimaiseen ja työlliseen puoleen sekä palveluihin, sillä:

”Meil yrityksiä on tullu vapaa-ajan asukkaiden kautta eli vapaa-ajan asukkaat on perustanu – – ja sitten noita ravintoloita ja ton tyyppisiä että se on näkyny sitä kautta, mikä on sit tarkottanu yhteisöverotuloja ja sitte veropohja on sitä kautta vahvistunut”.

”Vapaa-ajan asukkaat on tosi merkittävä kausityövoiman lähde noille meidän matkailu- ja ravintolapalveluille – – meijä mökkiläisiä sitte ne pystyy mökillä asumaan kesän ja sit käy tekee osa-aikasta tai täysaikasta kesäkeikkaa Puumalan ravintola- ja majotusyrityksissä. Et ne on tavallaan semmonen työvoiman lähde”.

Haastateltavan mukaan Puumalan väestörakenne vaihtelee kausittain vapaa-ajan asukkaiden myötä ”meilhän on siis 2100 asukasta ja 4000 vapaa-ajan asukasta, nii tää kuukausittainen väestöpöpopulaatioero on tosi voimakas talvi- ja kesäkuukausien osalta”. Väestörakenteeseen vaikuttaa vapaa-ajan asukkaiden lisäksi kausityöntekijät, jotka työskentelevät matkailualalla. Voimakkaasta väestörakenteen vaihtelusta aiheutuu kunnalle haasteita, sillä:

”Voimakas kausittaisuus on aika haasteellinen kun esimerkiksi kausityöntekijöitä varten pitäis olla riittävästi asuntokantaa tarjota – – asunnontarve on siinä kesä-, heinä-,

elokuussa vähä ehkä toukokuussa nii siitä tietysti aika monta kuukautta vuodesta jää –
– ku niiden asuntojen pitäis olla mieluiten läpi vuoden ku ei kukaan halua suurta
asuntoreserviä pitää tyhjillään talviaikaa – – esimerkiks kirkonkylällä on merkittävää
paikotustilanpuutetta – – siinäki on vähän punnintaa et minkä verran kannattaa kesää
varten sitä kapasiteettia olla joka talvella on tosi vähällä käytöllä. Nii tähän
yhdyskuntarakenteeseen liittyvää problematiikkaa on tässä”.

Haastateltavien mukaan Puumalalle ”matkailu on aika iso ammatti”, mutta ”meijän kausi
vielä tällä hetkellä on nii lyhkänen”. Tämän vuoksi kunta on pyrkinyt laajentamaan
matkailukauttansa ympärivuotisemmaksi ja mahdollistamaan matkailualan edistymistä
kaavoituksella, mikä näkyi myös kuntastrategian uudelleenorganisoinnin keinoissa:

”Ollaan tutkittu uusia reittimahdollisuuksia ja sit tietysti niiden perustamistöissä
kunnalla on merkittävää roolia, et saatas nyt ainakin vähintään sulaan kauteen
jatsettua sitä, sit meil oli myöskin sitä talvireittien kehittämistä siinä”

”Tontti- ja maanomistuspolitiikalla ja kaavoituspolitiikalla koittaa sit sopeutua ja
tuoda edellytyksiä tänne matkailuun et se maankäyttö kaavoitus on kunnan monopoli
nii sillä voi tehdä paljon aikaseks”.

Toinen haastateltavista koki, että Puumalan keskeinen sijainti on sen vahvuus, joka
oletettavasti auttaa myös kunnan matkailualaa:

”Eihä me pärjättäis Puumalana ellei se sijainti ois siinä Saimaan Gibraltarissa ku
Puumala on se jonka kautta kaikki menee ylös ja alas ja sit se on Saimaan
kauneimman osan keskellä, et se on nii ylivoimainen juttu että sen ansiosta uskosin et
meijä kunta voi olla se sinnikäs gallialaiskylä Saimaalla, joka voi pärjätä jopa ihan
hyvi”.

Puumalasta löytyvä Norppapolku auttaa kuntaa luomaan matkailuimagoaan, mutta myös
parantamaan asukkaidensa elämänlaatua:

”Norppapolku Puumalan kirkonkylästä, joka on ollu hyvinki suosittu – – se on paitsi liikunnallinen ku väestö on tietysti vanhentunu et se on hyvä liikuntamuoto pitää yllä elämien laatua mut sit se on aika hyvä vetonaula luontopolku”.

Haastateltavan mukaan Venäjän rajan kiinnipano vaikuttaa Puumalan matkailuun ja työllisyyteen:

”Vähentää matkailukysyntää. Ennen kaikkea talvelta ja syksyltä ja keväältä, venäläisten hyvä puoli oli siinä et ne oli liikkeellä myös ei-sesonkina ja ne mökkeili paljon Puumalassa ja niil oli ja on kiinteistöjä siellä ja sitten monet sai niistä töitä, koska hoidettiin niitä mökkejä ja tietysti käytti palveluja, rakennuksia, kauppahalleja”.

Haastateltavan mukaan monipaikkaisuuden ja uudelleenorganisoinnin kautta tehtävä matkailun edistäminen tulee jatkumaan seuraavalla kuntastrategialla:

”Kyllä varmasti se monipaikkaisuuden teema iha varmasti tulee näkymään ja toi matkailukärki myöskin. Näistä toimenpiteistä nii kyllä ihan varmasti ne säilyy, ne saattaa tietysti kehittyä ja muuttaa muotoaan”.

Haastateltava arveli, että monipaikkaisuuden osalta kunnan tarvitsee muokata

”monipaikkasten ihmisten osallistamisen rakenteet, nii siihen satsaamista varmastikki tarvitaan”. Hän myös pohti, että matkailun uudet trendit tulevat muokkaamaan matkailun edistämistä:

”Matkailussa tavallaan maailman sähköistyminen ja mahdolliset muut sen variantit. Ja sitten kestävän matkailun teema, nii nää on ehkä semmosii elementtejä mitkä siinä tulee syvemmin näkymään”.

Myös kuntien kanssa tehtävät ja seudulliset yhteistyöt tulevat jatkumaan ja lisääntymään seuraavalla kuntastrategialla, sillä ne mahdollistavat työntekijöiden erikoistumisen omaan työkuvaansa ja asiantuntijoiden säilymisen kunnassa, jonka lisäksi ne on koettu kustannustehokkaiksi.

Kysyttäessä miten haastateltavat näkevät älykkään sopeutumisen merkityksen kunnan kehittämisesä tulevaisuudessa, toinen haastateltavista ei kokenut älykästä sopeutumista luontevaksi Puumalalle ”että meille on annettu joku rooli, et te siellä kuihdutte et mitäs te siellä enää yritätte, no tietenki yritetään et toisenlaiset kehityspotut on mahdollisia”. Toinen haastateltavista taas pohti, että älykäs sopeutuminen tulisi näkymään tulevaisuudessa Puumalassa koulutoiminnan turvaamisena:

”Varmastikki tulee ehkä se on just tolla koulupuolella sitte kaikista voimakkaimmin, kun syntyvyys on ollu laskussa ja ikäluokat pieniä, jotta pystytään turvaamaan edes alaja yläluokkien toiminta tai edes alaluokkien toiminta Puumalassa – – ehkä se etäopetus ja naapurikuntien kanssa tehtävä yhteistyö et tän tyyppiset asiat”.

4.3 Merikarvian elämänlaadun parantaminen ja tarpeen mukaan muokattu infrastruktuuri

Merikarvian kuntastrategiasta oli havaittavissa yhteensä 19 toimenpidettä, jotka luokittuivat älykkään sopeutumisen keinoihin. Eniten toimenpiteitä oli elämänlaadun parantamisen keinosä seitsemän toimenpiteen verran. Suomalaisiin keinoihin lukeutui kuusi toimenpidettä. Uuden imagon luomiseen kuului kolme, uudelleenorganisointiin kaksi ja yhteistyön keinoon yksi toimenpide.

Elämänlaadun parantamisen keinoihin kuuluvat toimenpiteet liittyivät palveluiden varmistamiseen, asukkaiden tarpeiden huomioimiseen tai näiden kahden yhdistelmään. Toimenpiteillä varmistettiin perheiden ja vanhusväestön palveluiden saatavuutta ja kehitettiin lasten harrastamista. Lisäksi toimenpiteiden avulla alueelle luotiin työpaikkoja tukemalla yritysten kasvua ja perustamista sekä luotiin sosiaalista pääomaa yhteisöllisyyden tukemisen ja asukkaiden aktivoimisen kautta.

Suomalaisiin keinoihin lukeutuneiden toimenpiteiden myötä parannettiin elinympäristöjen viihtyvyyttä ja eheyttiin kunnan ympäristöä. Lisäksi kunnassa hyödynnettiin digitalisaatiota ja edistettiin monipaikkaisuutta ja paikkariippumattomuutta sekä kestäväää kehitystä.

Merikarvia luo uutta imagoaan järjestämällä tapahtumia yhdistysten ja yritysten kanssa sekä luomalla alueen mielikuvaa vahvistamalla viestintää ja kehittämällä kunnan slogania. Lisäksi yhdeksi toimenpiteeksi oli kirjattu ”vierasvenesatama”, jonka voi tulkita tarkoittavan veneilyturistien houkuttelua, sillä kyseisen toimenpiteen tavoitteena oli kolminkertaistaa

vierasveneiden määrä. Uudelleenorganisointiin lukeutuneet toimenpiteet liittyivät elinvoimapolitiikan kehittämiseen tukemalla matkailutoimialan kasvua sekä verojen kontrolloimiseen luomalla kilpailukykyisen kunnallisveroprosentin. Kunnan ainoa suora yhteistyön keinoon lukeutuva toimenpide toteutui kunnan sisäisenä yhteistyönä yrittäjäyhteistyön kautta.

Haastatteluissa nousi esiin samoja älykkään sopeutumisen keinoja, kuin mitä kuntastrategiasta oli havaittavissa, kuten elämänlaadun parantaminen, uuden imagon luominen sekä suomalaiset keinot. Suomalaiset keinot erosivat kuntastrategiassa esitetyistä suomalaisista keinoista siten, että haastattelujen mukaan niillä on sopeutettu palveluverkkoa sulkemalla kouluja vähentyneen oppilasmäärän takia. Lisäksi haastatteluista selvisi, että kunta on käyttänyt uudelleenarvioinnin keinoa tyhjäksi jääneille kiinteistöilleen keksimällä niille uusia käyttötarkoituksia esimerkiksi muokkaamalla vanha maalaistalo päiväkodiksi. Kunta on myös myynyt pois tarpeetonta rakennuskantaansa kuten vanhoja kerrostaloja.

Palveluverkon sopeuttaminen ja tyhjien kiinteistöjen myyminen on koettu kunnassa toimiviksi keinoiksi, sillä kunta on saanut niistä taloudellista hyötyä, kun sen ei ole enää tarvinnut maksaa niistä vuokraa. Haastateltava kertoi, että kunta maksoi pahimmillaan 150 000 euroa vuodessa vuokraa vuokraamattomista asunnoista. Koulujen sulkemisen sekä kiinteistöjen myymisen myötä:

”Kouluprojektissa – – todellinen säästö oli loppujen lopuksi 400 000 vuodes ja jossain vaalikaudessa neljä vuotta nii se on liki 2 miljoonaa säästöä. Just tämä kerrostaloratkaisu – – saatiin kerrostalo myytyy. Nii iha tämmöstä taloudellista hyötyä on ehdottomasti ollu”.

Haastateltavan mukaan myös tyhjien kiinteistöjen uusien käyttötarkoitusten keksiminen on koettu onnistuneeksi sillä ”vanhaa rakennuskantaa käyttää hyväks ja siinä kattoo kohteita ni on onnistuttu hyvin”. Taloudellisen hyödyn lisäksi koulujen sulkeminen koettiin toimivaksi, sillä kunta sai asukkaidensa hyväksynnän toimintamallille, kun kunta järjesti yhteiskuljetuksen kouluun kunnan reuna-alueilla asuville oppilaille:

”Se vastustukin sitte ku se pantiin täytäntöön, syyslukukausi alko, kuljetukset oli järkeen, kaikki toimi niin sanotaan että se vastustus loppu ensimmäisen viikon sisällä oikeastaan ja sen jälkeen kukaa ei enää halunnu palata vanhaan järjestelmään”.

Uuden imagon luomisessa oli hieman eroja kuntastrategian ja haastatteluiden osalta. Haastatteluiden mukaan kyseisen keinon tavoitteena oli tapahtumien järjestämisen sijaan investoijien houkuttelu. Merikarvia aikoo markkinoida tyhjäksi jäänyttä teollisuustonttiaan uusille yrityksille, jolloin alueelle tulisi uutta käyttöä ”saadaan uusi vuokralaisii ja uutta aktiviteettiä sille alueelle”. Merikarviolla toimi ennen saha, joka lopetti toimintansa vuoden 2024 aikana (Metsä...2024). Haastateltava kertoi, että kunta pyrkii ostamaan tontin, jonka jälkeen sitä aletaan markkinoimaan aktiivisesti, jotta ”10 vuoden päästä siinä on toimintaa ja enemmän työpaikkoja ku mitä siinä on nyt”.

Kunnan tekemät investoinnit liikuntapalveluihin ovat edistäneet kunnan elinvoimaisuutta parantamalla asukkaiden elämänlaatua ”nämä fasiliteetit ku ne on kaikki kunnossa – – nii pitää sitte nii nuoret ku vanhuksetki vähä virkeempinä”. Tämä on näkynyt myös kunnan demografisessa rakenteessa, sillä ”nämä satsaukset tähä infraan ja muuhun on kyllähän sen tehny et meille on muuttanu aika hyvin lapsiperheitä kyllä”. Haastateltava kertoi, että kunnan väkiluku kaksin- ja jopa kolminkertaistuu kesän aikana vapaa-ajan asukkaiden myötä. Kunta on perustanut yrittäjien ja kunnan välisen Kyyry-ryhmän, johon kuuluu myös kesäasukkaiden edustus. Kunta haluaa kyseisen ryhmän avulla edistää kunnan sisäisiä yhteistöitä mahdollistamalla kaikkien osallistujien ääneen pääsyn ja huomioimisen.

Kysyttäessä älykkään sopeutumisen keinojen vaikutuksesta kunnan palveluihin haastateltava vastasi, että kuntaan ei niinkään olisi tullut uusia palveluita, mutta kesäaikaiset palvelut olisivat parantuneet ja lisääntyneet. Tätä on haastateltavan mukaan tukenut kuntastrategiasta havaitun elämänlaadun parantamiseen kuuluvan toimenpiteen, eli yritysten kasvun ja starttiyritysten perustamisen tukeminen, hyödyntäminen. Oletettavasti investoinnit liikuntapalveluihin sekä kesäaikaisten palveluiden tukemiset ovat myös näkyneet kunnan työllisyydessä sillä ”palvelualalle on tullu paljon uusia työpaikkoja”. Toinen haastateltavista koki tilanteen kuitenkin siten, että päätösvalta kunnan palveluista ei ole pelkästään kunnalla, vaan myös hyvinvointialueella:

”Kunnassa nykyisin palvelua toteuttaa kunnan sijaan julkisella puolella myös hyvinvointialue. – eli toisin sanoen meidän pelkästään päätösvallassa ei ole ollu se palveluiden asia muutaku siltä osilta et ku he totee et he ei tarvi tätä ja tätä tilaa nii sit me ruvetaan sopeuttaa sitä tilakäyttöä ja toki pohtimaan et onko jotain muuta kautta saatavissa tai pystytäänkö vaikuttaa viel hyvinvointialueeseen et lääkäripalvelut ei poistu”.

Selvitettäessä kunnan kokemia haasteita tai mahdollistajia keinojen toteuttamisessa haastateltava mainitsi taloudelliset haasteet. Tähän hän lisäsi, että ”tämä sahomma nyt tekee taloudellisia haasteita tulee varmaan vahvemmin mukaan kyllä”, jolla hän tarkoitti tyhjäksi jäänyttä teollisuusaluetta. Tämän ratkaisuksi kunta aikoo alkaa kehittää kyseistä aluetta, jonka kautta kunta saisi kasvua. Haastateltava mainitsi, että kunnan alhainen veroprosentti sekä pieni velkamäärä ”antaa jonkin verran mahdollisuuksia”. Tämän lisäksi haastateltava koki kunnan eläkeläiset mahdollistajina, sillä ”se, että on eläkeläisiä paljon – – nii se on aika vakaa tulo, se ei oo suhdanteista riippuvainen, eläketulo on aika tasasta kunnassa ja sitä kautta verotuloja”. Lisäksi kunnan piirteet, eli sijainti meren ja joen äärellä sekä kunnan vahva yrittäjähengi ja -tausta, koettiin keinojen toteuttamisen mahdollistajiksi:

”No tietysti meillä vahvuuksia on tämä meri ja joki tässä että kyllä ne palvelupuolen ja matkailupuolen kannalta on selkeitä mahdollistajia ja vahvuuksia – – ja se, että meillä on semmonen vahva yrittäjähengi ja yrittäjätausta”.

Kyseiset keinot tulevat haastateltavien mukaan jatkumaan seuraavalla kuntastrategialla, sillä ne ovat osoittautuneet ”ihan hyväksi” sekä ”ne on kumminki asioita, mitkä on ehkä välttämättömyys myöski tehdä”. Keinojen muokkaamistarpeesta haastateltava ei osannut sanoa tarkasti ”semmosta pientä sondeerausta tehdään, mut on vaikea hakea sillai iha selkeesti et mikä varmasti muuttuu”. Toinen haastateltavista vastasi, että tyhjäksi jääneeseen teollisuusalueeseen kohdistuva keskittyminen tulee olemaan ”suuremmal painol ku aikasemmin”, jotta kunta voisi edistää elinvoimaisuuttaan saamalla alueelle ”yrityksii ja yrittäjii ja yritykset pystyy laajenee”. Lisäksi haastateltava totesi, että kunnassa tullaan todennäköisesti käyttämään uudelleenarvioinnin keinoa, sillä:

”Hyvinvointialue tuli nii todennäkösesti palveluiden määrä tullee vähenemään, josta seuraa et tiloja jää tyhjilleen, joka tarkoittaa et meidän pitää sitte löytää, keksii tai

siirtää uusia toimintoja, jolla ne tilat käytetään, jotka kunnalla on kumminkin omistuksessa. Ainakaan vielä ei ole tarkoitus ne ruveta mataliksi, mutta vanhemmista päästä sekin tulee jossain kohti pohdittavaksi”.

Haastateltavat kokivat, että älykkään sopeutumisen merkitys tulee olemaan tulevaisuudessa kunnan kehittämisen kannalta tärkeää ja tarpeellista. Toinen haastatelluista perusteli vastaustaan sillä, että:

”Aina täytyy jaksaa katsoa riittävän pitkälle ja osata arvioida – – Mut se että pystytään ajoissa reagoimaan ja vähän etupainotteisesti, niin silloin ollaan aina voittajan puolella. Minusta erittäin tärkeä”.

Myös toinen haastateltava painotti mukautumisen tärkeyttä:

”Kyllä nyky maailmassa niin yksilöiden kuin yhteisöiden täytyy olla muuntautumiskykyä ja ajatuksellisesti uutta ajattelevia et ei voi jäädä siihen menneeseen vaan täytyy olla kyky ajatella uudella tavalla”.

5 Keskustelu

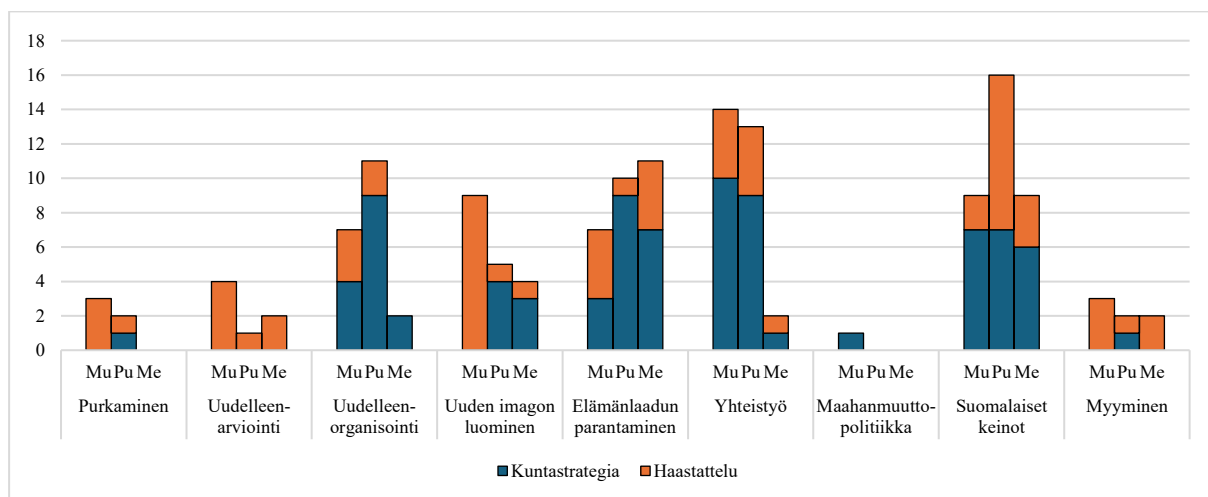
5.1 Mitä älykkään sopeutumisen keinoja kunnat käyttivät?

Kuntastrategioista havaittujen älykkääseen sopeutumiseen lukeutuvien toimenpiteiden määrät vaihtelivat 19 ja 40 välillä tarkasteltavissa kunnissa. Määrien vaihtelu johtuu siitä, että kuntastrategioissa esitettiin eri määrä toimenpiteitä. Muonion kuntastrategiassa oli yhteensä 34 toimenpidettä, joista 25 lukeutui älykkääseen sopeutumiseen, Puumalan vastaavat määrät olivat 81 ja 40 sekä Merikarvian 25 ja 19. Määrien vaihtelua voi myös osittain selittää se, että Muonion ja Merikarvian kuntastrategiat oli tehty vuosien 2021–2025 välille, kun taas Puumalan kuntastrategia oli tehty vuosien 2018–2025 välille. Tällöin Puumalan kuntastrategiaan sisältyi enemmän toimenpiteitä pidemmän aikavälin takia.

Jokaisessa kuntastrategiassa oli havaittavissa suomalaisiin (yht. 20 toimenpidettä), yhteistyön (yht. 20 toimenpidettä), elämänlaadun parantamisen (yht. 19 toimenpidettä) ja uudelleenorganisoinnin (yht. 15 toimenpidettä) keinoihin lukeutuvia toimenpiteitä. Puumalan ja Merikarvian kuntastrategioista oli havaittavissa yhteensä seitsemän uuden imagon luomisen keinoon lukeutuvaa toimenpidettä. Ainoastaan Muonioissa oli yksi toimenpide, joka luokitui maahanmuuttopolitiikan keinoon. Samaten purkamisen ja myymisen keinoihin sisältyviä toimenpiteitä oli havaittavissa vain Puumalan kuntastrategiasta yhteensä kahden toimenpiteen verran. Uudelleenarvioinnin keinoa ei esiintynyt missään kuntastrategiassa.

Kaikkien kuntien kuntastrategiat ja haastattelut erosivat hieman keskenään esitettyjen älykkään sopeutumisen keinojen osalta. Muonion kohdalla havaittu ero liittyen maahanmuuttopolitiikan toteuttamiseen on tavanomaista, sillä kuntastrategioissa esitytetyt toimenpiteet eivät aina välttämättä toteudu käytännössä (Makkonen ym. 2022b; Makkonen & Inkinen 2023). Haastatteluiden mukaan kaikki kunnat olivat käyttäneet uudelleenarvioinnin keinoa, vaikka sitä ei ollut havaittavissa missään kuntastrategiassa. Haastateltavat saivat kertoa kunnan käyttämistä älykkään sopeutumisen keinoista ilman aikamäärettä, jolloin kyseistä keinoa oli mahdollisesti käytetty jo ennen nykyisen kuntastrategian laatimista. Esimerkiksi Merikarvian palveluverkon sopeuttaminen eli koulujen sulkeminen oli haastateltavan mukaan tapahtunut jo noin 20 vuotta sitten. Kyseinen keino otettiin silti mukaan analyysiin, sillä se antoi tietoa sen toteutumisesta ja vaikutuksista kuntaan.

Kuntien käyttämät älykkään sopeutumisen keinot soveltuivat paikallisiin olosuhteisiin, joka on Hollanderin ja Némethin (2011) mukaan oleellista älykkään sopeutumisen toteuttamisessa. Muoniossa nousivat esiin yhteistyön ja uuden imagon luomisen keinot, Puumalassa edistettiin monipaikkaisuutta ja harjoitettiin yhteistyötä ja Merikarvialla muokattiin infrastruktuuria ja hyödynnettiin elämänlaadun parantamisen keinoja (kuva 9).

Kuva 9. Kuntastrategioissa ja haastatteluissa mainitut kuntien käyttämät älykkään sopeutumisen keinot. Mu=Muonio, Pu=Puumala, Me=Merikarvia.

Muonion kestävän kehityksen ja matkailun teemat uuden imagon luomisessa liittynee kuntastrategian PESTEL-toimintaympäristön analyysissä mainittuun ekologiseen muutosvoimaan, johon luettiin ilmaston lämpeneminen sekä äärimmäiset sääolosuhteet (Kuntastrategia... 2022). Muonion ympäristö ja luonto houkuttelevat kuntaan paljon matkailua, joka saattaa olla uhattuna kyseisten muutosvoimien takia. Kunta haluaa sisällyttää kestävän kehityksen edistämisen toimintoihinsa sekä mainostaa itseään kestävyysarvojen mukaisesti toimivana kuntana siitä kiinnostuneille yrittäjille ja matkailijoille. Haastateltavien mukaan Lapissa on pakko tehdä yhteistyötä, jonka vuoksi se on välttämätöntä Muoniolle.

Monipaikkaisuuden edistäminen oli Puumalalle omintakeista, sillä se mainitsee kuntastrategiassaan vahvuudekseen vapaa-ajan asukkaiden suuren määrän ja mahdollisuudekseen monipaikkaisten palvelemisen (Puumalan...2018). Kunnan vahvuudeksi luettiin myös Saimaa ja metsät, jotka oletettavasti houkuttelevat vapaa-ajan asukkaita kuntaan. Vapaa-ajan asumisen suosion lopahtaminen koettiin niin ikään uhkana. Puumalan mahdollisuudeksi luettiin kuntien välinen yhteistyö Saimaan alueella, joka näkyi myös tuloksissa.

Merikarviolla toteutetut infrastruktuurin muokkaamiset on haastateltavan mukaan tehty aina sen hetkisen tarpeen mukaan. Siihen ovat vaikuttaneet muuttuneet oppilas- ja asukasmäärät sekä palvelutarpeet. Kunnan tekemät toimet elämänlaadun parantamiseksi näkyivät yritysten tukemisena sekä palveluihin investoimisena. Tähän vaikutti kunnan vahva yrittäjähenkisyys ja -tausta sekä kunnassa toimiva vapaa-aikakeskus Rysä, jonka yhteydestä löytyy useita liikuntamahdollisuuksia ja kerhotoimintaa (Vapaa-aikakeskus... s.a.).

5.2 Miten tarkasteltavat kunnat kokivat älykkään sopeutumisen keinojen toimivuuden?

Haastatteluissa keskustellut älykkään sopeutumisen keinot koettiin lähes täysin toimiviksi jokaisessa kunnassa. Toimivuutta perusteltiin taloudellisen hyödyn, kustannusten vähenemisen, erilaisten mittareiden ja havaintojen sekä kunnan toiminnan kautta. Poikkeuksellisesti Muonion käyttämää uudelleenarvioinnin keinoa ei koettu täysin onnistuneeksi tilojen muokkaamisen kustannusten sekä tilojen soveltumattomuuden vuoksi. Lisäksi yhteistyön keino oli osittain toimimatonta Muoniossa ja Puumalassa yhteistyökumppaneiden yhteensopimattomuuden tai epäonnistumisen takia. Tästä huolimatta yhteistyön keino koettiin kunnissa pääasiallisesti onnistuneeksi.

Kuntien käyttämien älykkään sopeutumisen keinojen koettiin vaikuttavan kuntien taloudelliseen, työlliseen, demografiseen ja elinvoimaiseen puoleen sekä palveluihin joko myönteisesti tai sitten keinoilla ei koettu olevan vaikutusta niihin. Keinot eivät siten vaikuttaneet kielteisesti näihin puoliin tai palveluihin. Haastateltavat tarkastelivat keinojen vaikutuksia näihin puoliin ja palveluihin lähinnä kappaleessa 5.1. esiin nousseiden keinojen kautta (taulukko 4).

Taulukko 4. Kuntien eri puoliin ja palveluihin vaikuttaneet älykkään sopeutumisen keinot. 0=Muonio, □=Puumala, X=Merikarvia.

Myyminen	0 X				
Purkaminen	0				
Yhteistyö	□				
Suomalaiset	□ X	□	□	□	□
Uuden imagon luominen	0	0	0	0	
Elämänlaadun parantaminen		X	0 X	X	X
	Taloudellinen	Työllinen	Demografinen	Elinvoimainen	Palvelut

Kaikissa kunnissa älykkään sopeutumisen keinot vaikuttivat talouteen ainoastaan myönteisesti. Muoniossa uuden imagon luominen ja Puumalassa monipaikkaisuuden edistäminen toivat kunnille verotuloja, kun kuntiin sijoittui vapaa-ajan asuntoja, matkailuyrityksiä sekä vapaa-ajan asukkaiden luomia yrityksiä. Muonion ja Merikarvian tarpeettomien kiinteistöjen myyminen ja purkaminen sekä Merikarvian palveluverkon sopeuttaminen toivat kunnille säästöjä, kun niiden ei tarvinnut enää maksaa kiinteistöjensä vuokratuloja tai kiinteitä kuluja. Puumalan harjoittamat kuntien väliset ja seudulliset yhteistyöt olivat kunnalle kustannustehokkaita.

Jokaisessa kunnassa oli tarpeetonta infrastruktuuria, jota oli joko purettu ja myyty tai joiden käyttötarkoituksia oli muutettu. Haastatteluista ei kuitenkaan ilmennyt, että tyhjästä rakennuksista olisi aiheutunut samanlaista haittaa kuin kansainvälisessä kirjallisuudessa esitetyissä tapauksissa, kuten rikollisuutta tai naapurustojen kiinteistöjen arvon laskua (Rhodes & Russo 2013; Hartt 2019). Haastateltavien mukaan tyhjästä rakennuksista aiheutui ainoastaan taloudellista haittaa kiinteiden kulujen ja vuokratulojen vuoksi. Tämä on tavanomaista, jos kunnat eivät saa myytyä tai vuokrattua niitä muuhun käyttöön (Meijer & Syssner 2017). Kunnat voivat suunnata varansa tehokkaammin kuntalaistensa hyvinvointiin, jos ne pääsevät eroon tyhjästä kiinteistöistään (Kahila ym. 2022). Muoniossa tämä voi toteutua, sillä haastateltavan mukaan kunnan on pakko kohdentaa keskittyminen kuntalaisten hyvinvoinnin takaamiseen rahapulasta huolimatta. Merikarvia oli ainoa kunta, joka saattaa kohdata haasteita tyhjän teollisuustontin kanssa. Kunta kuitenkin pyrkii löytämään tontille uuden omistajan, jolloin alueen saastuminen ja umpeen kasvaminen (Rhodes & Russo 2013) voidaan välttää.

Muonion uuden imagon luomiseen sisällytetyn matkailuteeman ja Merikarvian elämänlaadun parantamisen keinojen myötä kuntiin on haastateltavien mukaan tullut lisää työpaikkoja matkailu- ja palvelualoille. Muoniossa tämä on näkynyt kausittaisena työttömyytenä, ollen kesällä enimmillään ja talvella pienimmillään. Tähän on vaikuttanut kunnan talvipainotteisen yksityissektorin toimialat matkailun ja autojen kylmätestauksen parissa (Kooste...2020). Toinen Muonion haastateltavista oli kuitenkin sitä mieltä, ettei älykkään sopeutumisen keinoilla olisi ollut vaikutusta kunnan työlliseen puoleen. Puumala on haastateltavien mukaan saanut kausityövoimaa kunnan vapaa-ajan asukkaista monipaikkaisuuden edistämisen myötä.

Jokaisessa kunnassa oli harjoitettu uuden imagon luomisen keinoa. Sen avulla kunnat voivat ehkäistä mahdollisen kielteisen kuvan muodostumista kunnasta ja auttaa ylläpitämään kuntien asukkaiden, potentiaalisten muuttajien sekä investoijien luottamusta kunnan tulevaisuudesta (Haase ym. 2016; Wirth ym. 2016). Kunnat pyrkivät kyseisen keinon myötä houkuttelemaan matkustajia ja investoijia sekä luomaan tapahtumia. Niiden avulla kuntien on mahdollista ylläpitää elinvoimaisuuttaan (Rhodes & Russo 2013; Peters ym. 2018).

Kunnissa käytettyjen älykkään sopeutumisen keinojen koettiin ainoastaan vahvistaneen kuntien elinvoimaisuutta. Palveluiden osalta keinojen koettiin joko lisänneen niitä tai sitten keinojen ei koettu vaikuttaneen niihin, vaan palvelut olivat pysyneen ennallaan. Puumalan monipaikkaisuuden edistäminen on haastateltavien mukaan vahvistanut kunnan elinvoimaisuutta sekä lisännyt palveluita, kun vapaa-ajan asukkaat ovat perustaneet sinne yrityksiä. Merikarvian elämänlaadun parantamisen avulla kunnan elinvoimaisuus on kohonnut liikuntapalveluihin investoimisen ansiosta. Lisäksi kyseinen keino on tuonut kuntaan lisää kesäaikaisia palveluita yritysten tukemisen myötä. Muoniossa elinvoimaisuuden vahvistumista perusteltiin matkailuimagon luomisen myötä vilkastuneella matkailuelinkeinohankkeiden kaavoittamisella. Osa Muonion ja Merikarvian haastateltavista ei kokenut älykkään sopeutumisen vaikuttaneen kuntien palveluihin.

Väestörakenteen vinoutuminen voi aiheuttaa lasten ja nuorten palveluiden sulkemista ja vanhusväestölle suunnattujen palveluiden lisäämistä (Rhodes & Russo 2013). Vähentyneet ja heikentyneet palvelut voivat lisätä poismuuttoa alueilta (Peters ym. 2018; Hartt 2019). Haastatteluista ei kuitenkaan noussut esiin vastaavia ilmiöitä, vaan kunnissa oli pikemminkin pyritty säilyttämään ja luomaan palveluita kaikille asukkaille. Muonion ja Merikarvian haastateltavat kertoivat, että kuntiin olisi jopa kohdistunut tulomuuttoa palveluihin investoimisen sekä Muonion matkailuimagon edistämisen ansiosta.

Muonioon ja Merikarviaan on haastateltavien mukaan muuttanut lapsiperheitä ja työntekijöitä. Uusista asukkaista huolimatta kuntien asukasluku on ollut laskeva (Kuntien...2024). Uudet lapsiperheet ja työikäiset muuttajat voivat kuitenkin auttaa lieventämään kuntien väestörakenteen vinoutumista. Myös Puumalaan on oletettavasti muuttanut uusia, noin 50-vuotiaita asukkaita, kun kunnassa olevia vapaa-ajan asuntoja on muutettu vakituisiksi asunnoiksi. Vapaa-ajan asukkaiden sekä kausityöntekijöiden vaihteleva osuus talvi- ja kesäkuukausien välillä aiheuttaa Puumalan väestömäärään voimakasta

vaihtelua. Tämä on luonut haasteita kunnan infrastruktuurille, joka on kesällä alimitoitettua ja talvella ylimitoitettua, jos infrastruktuuri muokattaisiin vastaamaan kesän tarvetta.

Kausityöntekijöiden majoittaminen on ollut haasteena myös Muoniossa, jossa asuntopula on jopa rajoittanut kausityöntekijöiden palkkaamista.

Puumalan vapaa-ajan asukkaat toimivat haastateltavien mukaan kunnan asukkaiden ostovoiman paikkaajina. Tämä on tärkeää, sillä pienentynyt ostovoima voi heikentää palveluiden tarjontaa (Kahila ym. 2022; Makkonen ym. 2022b). Vapaa-ajan asukkaat voivat lieventää väestökadosta aiheutuvia haittoja ja edistää alueiden tulevaisuutta ylläpitämällä palveluita ja työllisyyttä tuomallaan kysynnällä (Adamiak ym. 2017; Rehunen ym. 2021). Maaseutupolitiikassa ja paikallisessa suunnittelussa ei kuitenkaan aina huomioida vapaa-ajan asukkaita, vaikka he maksavat kiinteistöveroja ja ovat oikeutettuja tiettyihin julkisiin palveluihin (Adamiak ym. 2017; Kietäväinen ym. 2016). Kuntien tulisi huomioida heidät paremmin suunnitelmissaan ja strategioissaan sekä edistää heidän osallistumistaan paikalliseen politiikkaan (Kietäväinen ym. 2016). Puumala pyrkiikin haastateltavan mukaan edistämään kunnan monipaikkaisten ihmisten osallistamisen rakenteita seuraavalla kuntastrategialla. Myös Merikarvia on ottanut huomioon kesäasukkaansa sisällyttämällä heidät mukaan kunnassa toimivaan ryhmään, jonka tarkoituksena on edistää kunnan sisäistä vuoropuhelua ja yhteistyötä.

Kunnilla oli samankaltaisia mahdollistajia ja haasteita älykkään sopeutumisen keinojen toteuttamisessa. Puumala ja Merikarvia mainitsivat mahdollistajikseen kuntiensa piirteet, eli sijainnin ja ympäristön, alhaisen veroprosentin sekä eläkeläisiltä saatavat verotulot. Muoniolta ei tullut mainintoja mahdollistajista. Keinojen toteuttamisen haasteita olivat taloudelliset, organisaation sisäiset tai kuntaan vaikuttavat tekijät. Muoniossa taloudellisia haasteita on pyritty ratkaisemaan velan ottamisella sekä rakennusprojektien aikatauluttamisella. Kunta on pyrkinyt ratkaisemaan organisaation sisäisiä haasteitaan päivittämällä strategioita sekä edistämällä työntekijöiden muutoshalukkuutta. Älykkään sopeutumisen toteuttaminen edellyttää kunnilta selkeitä visioita ja tavoitteita strategioissaan, jonka lisäksi niiden tulee olla motivoituneita ja sitoutuneita (Kahila ym. 2022). Puumalassa lyhyt matkailukausi koettiin haasteena, mitä kunta on siten pyrkinyt ympärivuotistamaan sekä edistämään matkailualaa kaavoittamalla. Merikarvialla entisen sahateollisuusalueen arveltiin tuovan kunnalle taloudellisia haasteita. Kunta aikoo alkaa kehittämään kyseistä aluetta, jonka myötä se saisi kasvua ja täten helpotusta haasteeseen.

5.3 Mitkä ovat tarkasteltavien kuntien näkemykset älykkään sopeutumisen soveltamisesta tulevaisuudessa?

Haastateltavat kokivat käytetyt älykkään sopeutumisen keinot välttämättömiksi sekä oikeiksi tavoiksi, jonka vuoksi ne tulevat jatkumaan seuraavalla kuntastrategialla jokaisessa kunnassa. Erityisesti yhteistyön keino tulee jatkumaan ja lisääntymään, sillä Muoniossa se koettiin pakolliseksi ja Puumalassa kustannustehokkaaksi tavaksi. Muut erikseen mainitut jatkuvat keinot olivat Muoniossa elämänlaadun parantaminen, Puumalassa monipaikkaisuuden edistäminen ja uudelleenorganisointi sekä Merikarvialla todennäköisesti jatkuva uudelleenarviointi.

Jokaisessa kunnassa keinoja tullaan muokkaamaan eri tarpeiden mukaan seuraavalla kuntastrategialla. Muonio ja Merikarvia tulevat vahvistamaan uuden imagon luomista entisestään. Merikarvialla keskitytään erityisesti tyhjäksi jääneen teollisuusalueen markkinointiin. Puumala taas edistää monipaikkaisuuttaan panostamalla monipaikkaisten ihmisten osallistamisen rakenteisiin. Lisäksi Puumalan matkailun edistäminen tulee muokkautumaan uusien matkailutrendien, kuten sähköistymisen ja kestävän matkailun mukaisesti.

Supistuvat alueet käyttävät usein suunnittelustrategioissaan monia eri menetelmiä, kuten kasvuun tähtääviä, perinteisiä sekä älykästä sopeutumista, reagoidessaan väestön vähenemiseen ja vanhenemiseen (LaFrambois ym. 2019; Kurvinen ym. 2022). Usean menetelmän samanaikainen käyttö tarjoaa suunnittelijoille enemmän vaihtoehtoja sopeutumiseen. Tarkasteltujen kuntien voidaan tulkita hyödyntäneen eri menetelmiä samanaikaisesti. Puumalan kuntastrategiasta oli havaittavissa lisäksi kasvuun tähtääviä toimenpiteitä, kuten uusien asukkaiden houkuttelemista kuntaan. Osa Muonion ja Merikarvian käyttämistä keinoista, kuten purkaminen ja palvelujen sopeuttaminen, voidaan Kurvinen ym. (2022) mukaan luokitella myös perinteisiin keinoihin. Kyseiset keinot luokiteltiin älykkääksi sopeutumiseksi, sillä haastateltavat olivat itse tulkinneet ne niin.

Supistuvat alueet alkavat harjoittamaan älykästä sopeutumista suunnittelustrategioissaan hyväksytyään supistumisensa (Hospers 2014; Hartt 2020; Kurvinen ym. 2022). Ilmiön hyväksymisestä huolimatta supistuvat alueet voivat kuitenkin edelleen toteuttaa kasvustrategioita ja yrittää kääntää negatiivisia trendejä (LaFrambois 2019). Haastatteluiden

ja kuntastrategioiden perusteella tarkasteltavat kunnat ovat hyväksyneet tai ainakin myöntäneet väestön vähenemisen, mutta siihen reagoitiin eri tavoin. Vain muutaman kunnan Suomessa on havaittu reagoivan supistumiseen ainoastaan älykkäästi sopeutuen (Kurvinen ym. 2022). Älykäs sopeutuminen olisi hyvä sisällyttää supistuvien kuntien sopeutumisstrategioihin tai nostaa kuntastrategioiden keskiöön siitä huolimatta, että se on vielä vakiintumaton Suomen kunta- ja aluetasolla (Kahila ym. 2022). Tarvetta voidaan perustella Suomen väestöennusteen ja ennustetun aluekehityksen skenaarioiden kautta, sillä niissä väestö tulee vähenemään voimakkaimmin pienissä alle 5000 asukkaan maaseutukunnissa ja Suomen aluekehitys tulee olemaan epätasaista (Väestöennuste... 2019; Sotarauta ym. 2021). Älykäs sopeutuminen voisi auttaa ehkäisemään näistä kielteisistä skenaarioista aiheutuvia vaikutuksia.

Älykäs sopeutuminen voisi tulla vakaammaksi osaksi Muonion ja Merikarvian tulevia kuntastrategioita, sillä se koettiin tarpeelliseksi tai jopa välttämättömäksi kuntien kehittämisessä tulevaisuudessa. Haastateltavien perustelujen mukaan kuntien tulee toimia niissä vaikuttavien olosuhteiden mukaan. Lisäksi niiden on pyrittävä ennakoimaan tulevaa ja varautua siihen. Puumalan haastateltavista toinen ei kokenut älykästä sopeutumista soveltuvaksi Puumalalle tulevaisuudessa, kun taas toinen uskoi sen näkyvän ainakin joissain kunnan toiminnoissa.

6 Johtopäätökset

Tarkasteltavat kunnat harjoittivat useaa eri älykkään sopeutumisen tapaa, joista eniten käytettyjä olivat suomalaiset, yhteistyön ja elämänlaadun parantamisen keinot. Keinot koettiin pääosin onnistuneiksi, sillä ne olivat tuoneet kunnille taloudellista hyötyä ja vähentäneet kustannuksia. Onnistumista perusteltiin myös erilaisten havaintojen ja kunnan mahdollistavan toiminnan kautta. Keinot olivat vaikuttaneet kuntien taloudelliseen, työlliseen, demografiseen ja elinvoimaiseen puoleen sekä palveluihin myönteisesti tai sitten niillä ei koettu olleen vaikutusta niihin. Erityisesti elämänlaadun parantamisen, uuden imagon luomisen, suomalaisten, purkamisen, myymisen ja yhteistyön keinot vaikuttivat kyseisiin puoliin ja palveluihin. Keinojen toteuttamisessa esiintyi samankaltaisia mahdollistajia ja haasteita. Mahdollistajiksi kerrottiin kuntien piirteet ja haasteiksi taloudelliset, organisaation sisäiset ja kuntiin vaikuttavat tekijät. Kunnat käsittelivät kohtaamiaan haasteita tapauskohtaisesti.

Älykästä sopeutumista sovellettiin paikkaperustaisesti, joka on olennaista sen toteuttamisessa. Kunnat eivät kuitenkaan harjoittaneet ainoastaan älykästä sopeutumista, vaan ne olivat hyödyntäneet myös kasvuun tähtääviä ja mahdollisesti perinteisiä menetelmiä strategioissaan. Usean menetelmän rinnakkainen käyttö on yleistä supistuvissa kunnissa ja vain muutaman suomalaisen kunnan on havaittu harjoittavan pelkästään älykästä sopeutumista supistumiseen reagoidessaan.

Tarkasteltavat kunnat aikovat muokata käyttämiään älykkään sopeutumisen keinoja kuntakohtaisten tarpeiden mukaisesti sekä jatkaa niiden harjoittamista seuraavilla kuntastrategioilla. Älykäs sopeutuminen tulee oletettavasti keskeisemmäksi osaksi Muonion ja Merikarvian kuntastrategioita, sillä se koettiin tarpeelliseksi ja jopa välttämättömäksi kuntien kehittämisessä tulevaisuudessa. Älykästä sopeutumista ei koettu Puimalalle soveltuvaksi, mutta sen arveltiin tulevan näkymään joissain kunnan toiminnoissa. Suomen väestöennusteen sekä ennustetun aluekehityksen vuoksi supistuvien kuntien olisi tarpeellista nostaa älykäs sopeutuminen sopeutumisstrategioidensa keskiöön.

Käytettyjen keinojen onnistumisen perusteella älykäs sopeutuminen voisi olla soveltuva aluesuunnittelumalli suomalaisille supistuville kunnille. Mahdollisissa jatkotutkimuksissa tulisi selvittää, alkavatko tarkasteltavat kunnat harjoittamaan ainoastaan älykästä sopeutumista sopeutumisstrategioissaan. Tällöin kunnille voisi toteuttaa pitkän aikavälin seurannan ja

tarkkailla, millaisia vaikutuksia menetelmällä on silloin kuntiin. Tutkielmassa tarkasteltiin vain kolmea kuntaa, jonka vuoksi tuloksia ei voida yleistää kaikkiin Suomen supistuviin kuntiin. Yleistettävyyden kannalta olisi mielenkiintoista tehdä useamman kunnan kattava pitkän aikavälin seuranta älykkään sopeutumisen toteuttamisesta ja sen soveltuvuudesta.

Kiitokset

Haluan esittää suuret kiitokset tutkielmaan osallistuneille henkilöille, joita sain haastatella.

Lähteet

- Adamiak, C., Pitkänen, K. & Lehtonen, O. (2017) Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82 1035–1050. DOI 10.1007/s10708-016-9727-x
- Ahonen, V-V. & Savolainen, S. (2020) Mitä on kuntien älykäs muutokseen sopeutuminen? Valtioneuvosto. 17.1.2024. <[https://valtioneuvosto.fi/-/10623/mita-on-kuntien-alykas-muutokseen-sopeutuminen->](https://valtioneuvosto.fi/-/10623/mita-on-kuntien-alykas-muutokseen-sopeutuminen-)
- Bontje, M. & Musterd, S. (2012) Understanding shrinkage in European regions. *Built Environment* 38(2) 153–161. DOI:10.2148/benv.38.2.153
- Copus, A., Kahila, P., Fritsch, M., Dax, T., Kovács, K., Tagai, G., Weber, R., Grunfelder, J., Löfving, L., Moodie, J., Ortega-Reig, M., Ferrandis, A., Piras, S. & Meredith, D. (2020) European Shrinking Rural Areas: Challenges, Actions and Perspectives for Territorial Governance (ESCAPE). ESPON. ISBN:978-2-919795-70-3
- Donner-Amnell, J. (2020) Elinvoimaista ja kestävä kehitystä kasvuseutujen ulkopuolella? Tapaustutkimukset Jämtlannista ja Kainuusta. *Terra* 132(3) 115–131. <https://doi.org/10.30677/terra.95473>
- Elo, S., Tohmola, A., Kajula, O. & Kääriäinen, M. (2022) Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34(4) 215–225. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128987/78028>
- Haase, A., Rink, D. & Grossmann, K. (2016) Shrinking cities in post-socialist Europe: What can we learn from their analysis for theory building today? *Geografiska Annaler* 98(4) 287–379. <https://doi.org/10.1111/geob.12106>
- Hartt, M. (2019) The prevalence of prosperous shrinking cities. *Annals of the American Association of Geographers* 109(5) 1651–1670. <https://doi.org/10.1080/24694452.2019.1580132>
- Hartt, M. (2020) Shifting perceptions in shrinking cities: the influence of governance, time and geography on local (In)action. *International Planning Studies* 25(2) 150–165. <https://doi.org/10.1080/13563475.2018.1540296>
- Heeringa, I. (2020) Regional shrinkage and planning policy change in Europe: the case of Asturias. *Regional Studies, regional Science* 7(1) 101–107. <https://doi.org/10.1080/21681376.2020.1741435>

- Hollander, J. B. (2011) Can a city successfully shrink? Evidence from survey data on neighborhood quality. *Urban Affairs Review* (47)1 129–141.
<https://doi.org/10.1177/1078087410379099>
- Hollander, J. B. & Cahill, B. (2011) Confronting population decline in the Buffalo, New York, region: A close reading of the “Erie-Niagara framework for regional growth”. *Journal of Architectural and Planning Research* 28(3) 252–267.
<http://www.jstor.org/stable/43030944>
- Hollander, J. B. & Németh, J. (2011) The bounds of smart decline: a foundational theory for planning shrinking cities. *Housing Policy Debate* 21(3) 349–367.
<https://doi.org/10.1080/10511482.2011.585164>
- Hospers, G-J. (2014) Policy responses to urban shrinkage: from growth thinking to civic engagement. *European Planning Studies* 22(7) 1507–1523.
<http://dx.doi.org/10.1080/09654313.2013.793655#2013>
- Kahila, P., Hirvonen, T., Jolkkonen, A., Kurvinen, A., Lemponen, V., Makkonen, T., Rautiainen, S., Copus, A., Teräs, J., Turunen, E., Lebbing, J., Vester, L. & Meijer, M. (2022) Mitä on älykäs sopeutuminen? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:42. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-173-5>
- Kaupunki-maaseutuluokitus (2023) ymparisto.fi. 9.4.2024.
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/68a815fe-6c4d-4168-aeed-e1645aca977/content>
- Kietäväinen, A., Rinne, J., Paloniemi, R. & Tuulentie, S. (2016) Participation of second home owners and permanent residents in local decision making: the case of a rural village in Finland. *Fennia* 194(2) 152–167. DOI: 10.11143/55485.
- Kooste Kysely kausityöntekijöille Muonio 2019–2020 (2020) Muonio. 28.10.2024.
https://www.muonio.fi/media/elinkeinot/kooste_kausity-f6ntekij-e4kysely_muonio2019-2020.pdf
- Kunta (2015) Tieteen Termipankki. 17.1.2024.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:kunta>
- Kuntaluokat paikkakunnittain (s.a.) Landen Kaiku. 20.8.2024.
<https://www.landenkaiku.fi/mita-on-lande/kuntaluokat-paikkakunnittain/>
- Kuntastrategia 2025 (2022) Muonio.fi. 27.10.2024.
https://www.muonio.fi/media/ahallinto/strategiat/kuntastrategia-2025_luonnos_kommentit_pdf_verkkosivut.pdf

Kuntien avainluvut (2024) Tilastokeskus. 4.11.2024.

[<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut__2023/kuntien_avainluvut_2023_aikasarja.px/table/tableViewLayout1/>](https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut__2023/kuntien_avainluvut_2023_aikasarja.px/table/tableViewLayout1/)

Kuntien itsehallinto ja päätöksenteko (s.a.) Valtiovarainministeriö. 17.1.2024.

[<https://vm.fi/kuntien-itsehallinto-ja-paatoksenteko>](https://vm.fi/kuntien-itsehallinto-ja-paatoksenteko)

Kuntien tehtävät ja toiminta (s.a.) Valtiovarainministeriö. 17.1.2024. [<https://vm.fi/kuntien-tehtavat-ja-toiminta>](https://vm.fi/kuntien-tehtavat-ja-toiminta)

Kurvinen, A., Jolkkonen, A., Lemponen, V. & Kahila, P. (2022) Pienten kuntien strategiat ja luovat ratkaisut. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu-sarja 2022:114.

KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiö, Helsinki. ISBN 978-952-349-094-9

Kustavi, Puumala ja Hirvensalmi ovat Suomen mökkivaltaisimmat kunnat – mökkikauppa

jatkuu kiivaana (2020) OP Ryhmä. 28.10.2024. [<https://news.cision.com/fi/op-ryhma/r/kustavi--puumala-ja-hirvensalmi-ovat-suomen-mokkivaltaisimmat-kunnat---mökkikauppa-jatkuu-kiivaana,c3149923>](https://news.cision.com/fi/op-ryhma/r/kustavi--puumala-ja-hirvensalmi-ovat-suomen-mokkivaltaisimmat-kunnat---mökkikauppa-jatkuu-kiivaana,c3149923)

LaFrombois, M. E. H., Park, Y. & Yurcaba, D. (2019) How U.S. shrinking cities plan for change: Comparing population projections and planning strategies in depopulating U.S. cities. *Journal of Planning Education and Research* 43(1) 81–93.

<https://doi.org/10.1177/0739456X19854121>

Makkonen, T. & Inkinen, T. (2023) Benchmarking the vitality of shrinking rural regions in Finland. *Journal of Rural Studies* 97 334–344.

<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2022.12.023>

Makkonen, T. & Kahila, P. (2021) Vitality policy as a tool for rural development in peripheral Finland. *Growth and change* 52(2) 706–726. <https://doi.org/10.1111/grow.12364>

Makkonen, T., Inkinen, T. & Rautiainen, S. (2022a) Mapping spatio-temporal variations of shrinkage in Finland. *Fennia* 200(2) 137–156. <https://doi.org/10.11143/fennia.119495>

Makkonen, T., Jolkkonen, A., Kurvinen, A. & Lemponen, V. (2022b) Sopeutuvat innovatiiviset maaseudut. SPATIA raportteja 2022:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-4566-2>

Manu, S., Lähteenmäki-Smith, K., Siltanen, K. & Huttunen, J. (2020) Kuntastrategiat paikallisen elinvoiman tekijöinä ja sanoittajina. *Terra* 132(3) 154–157.

<https://terra.journal.fi/article/view/95229>

Meijer, M. & Syssner, J. (2017) Getting ahead in depopulating areas - How linking social capital is used for informal planning practices in Sweden and The Netherlands.

Journal of Rural Studies 55 59–70. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.07.014>

- Menestyvä Merikarvia (s.a.) Merikarvia.fi. 26.10.2024. <https://merikarvia.fi/wp-content/uploads/2022/06/Merikarvia_210x120mm_vedos.pdf>
- Merikarvian kunta (s.a.) Turisti-info. 29.10.2024. <<http://www.turisti-info.fi/kunta-info/merikarvian-kunta/>>
- Metsä Groupin Merikarvian sahan toiminta lakkaa (2024) Metsä. 22.11.2024. <<https://www.metsagroup.com/fi/metsafibre/uutiset-ja-julkaisut/uutiset/2024/metsa-groupin-merikarvian-sahan-toiminta-lakkaa/>>
- Muonio Laaja hyvinvointikertomus (2022) Sähköinen hyvinvointikertomus. 27.10.2024. <<https://www.hyvinvointikertomus.fi/preview/14639461624>>
- Näpäri, L. (2017) Haastattelun lajityypit. Spoken. 20.8.2024. <<https://spoken.fi/haastattelun-lajityypit/>>
- Pallagst, K. M. (2010) Viewpoint: the planning research agenda: shrinking cities – a challenge for planning cultures. *Town Planning Review* 81(5) 1-6. DOI:10.2307/27975967
- Pallagst, K. M., Schwarz, T., Popper, F. J. & Hollander, J. B. (2009) Planning shrinking cities. *Progress In Planning* 72(4) 1–37. https://www.researchgate.net/publication/228125028_Planning_Shinking_Cities
- Panagopoulos, T. & Barreira, A. (2012) Shrinkage perceptions and smart growth strategies for the municipalities of Portugal. *Built Environment* 38(2) 276–292. <https://www.jstor.org/stable/23799125>
- Peters, D. J., Hamidehb, S., Zarecor, K. E. & Ghandour, M. (2018) Using entrepreneurial social infrastructure to understand smart shrinkage in small towns. *Journal of Rural Studies* 64 39–49. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.10.001>
- Popper, D. E. & Popper, F. J. (2002) Small can be beautiful. *Planning* 68(7) 20–23. <https://www.proquest.com/trade-journals/small-can-be-beautiful/docview/206716702/se-2>
- Puumala (s.a.) Puumala. 28.10.2024. <<https://puumala.fi/hallinto-ja-yhteystiedot/puumala/>>
- Puumalan kuntastrategia 2017–2025 (2018) Puumala. 28.10.2024. <https://puumala.fi/wp-content/uploads/Strategia-2018-2025_FINAL.pdf>
- Rantanen, A., Kolehmainen, J., Hynynen, A. & Kelavuori, H. (2020) Oikean kokoinen kaupunki? *Terra* 132(3) 113–114. <https://doi.org/10.30677/terra.99889>
- Rhodes, J. & Russo, J. (2013) Shrinking “smart”?: Urban redevelopment and shrinkage in Youngstown, Ohio. *Urban Geography* 34(3) 305–326. <https://doi.org/10.1080/02723638.2013.778672>

- Runge, A., Runge, J., Kantor-Pietraga, I. & Krzysztofik, R (2020) Does urban shrinkage require urban policy? The case of a post-industrial region in Poland. *Regional Studies, Regional Science* 7(1) 476–494. <https://doi.org/10.1080/21681376.2020.1831947>
- Shrinking Cities International Research Network (SCIRN) (s.a.) RPTU. 24.11.2023. <https://ru.rptu.de/en/dpts/ips/research/networks-and-cooperations/shrinking-cities-international-research-network-scirn/seite>
- Silverman, R. M., Yin, L. & Petterson, K. L. (2015) Municipal property acquisition patterns in a shrinking city: Evidence for the persistence of an urban growth paradigm in Buffalo, NY. *Cogent Social Sciences* 1(1012973). <http://dx.doi.org/10.1080/23311886.2015.1012973>
- Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (sote-uudistus) (2023) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 17.1.2024. <https://stm.fi/soteuudistus>
- Sotarauta, M., Makkonen, T, Moisio, S. & Kurikka, H. (2021) Suomen aluekehityksen skenaariot 2040. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:60. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-975-9>
- Strategiat (s.a.) Merikarvia. 29.10.2024. <https://merikarvia.fi/kunta-ja-hallinto/talous-ja-strategia/strategiat/>
- Suomen kaupungit ja kunnat (2023) Kuntaliitto. 30.1.2024. <https://www.kuntaliitto.fi/kuntaliitto/tietotuotteet-ja-palvelut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot>
- Taegen, J., Verma, I. & Arpiainen, L. (2020) Taajamien kehittäminen väestöltään vähenevissä kunnissa: Elinvoimainen taajama -hanke. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020(21). ISBN PDF: 978-952-361-248-8
- Tilastokeskus (2023a) 11a2 -- Kuntien välinen muutto iän (5-v.), sukupuolen ja muuton suunnan mukaan alueittain, 1990–2022. Tilastokeskus. 2.2.2024. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__muutl/statfin_muutl_pxt_11a2.px/
- Tilastokeskus (2023b) 11a7 -- Maahan- ja maastamuutto iän (5-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain, 1990–2022. Tilastokeskus. 5.2.2024. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__muutl/statfin_muutl_pxt_11a7.px/
- Tilastokeskus (2023c) 12au -- Väestönmuutokset ja väkiluku alueittain, 1990–2022. Tilastokeskus. 6.2.2024.

<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kuol/statfin_kuol_pxt_12au.px/>

Tilastokeskus (2023d) 11ra -- Tunnuslukuja väestöstä alueittain, 1990–2022. Tilastokeskus. 2.2.2024.

<https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/table/tableViewLayout1>

Tilastokeskus & Ek, K. (2023) Väestö kunnittain. 26.1.2024.

<<http://urn.fi/urn:nbn:fi:att:a8bbf188-e79b-485d-9b2e-c71eb171a895>>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.

Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tätä on Muonio (s.a.) Discover Muonio. 29.10.2024. <<https://discovermuonio.fi/tietoa-muoniosta/>>

Valtiovarainministeriö (2020) Kunnat käännekohdassa? Kuntien tilannekuva 2020.

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:13. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-065-5>

Vapaa-aikakeskus Rysä (s.a.) Suomi.fi. 4.10.2024. <<https://www.suomi.fi/palvelut/vapaa-aikakeskus-rysa-merikarvian-kunta/b291bce2-3e39-4c05-8ca5-7c5e9e9968c3>>

Väestöennuste 2019–2040: Väestökato on voimakkainta pienissä kunnissa (2019) Kuntaliitto. 16.1.2024. <<https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2019/vaestoennuste-2019-2040-vaestokato-voimakkainta-pienissa-kunnissa>>

Väestörakenne 31.12 (2024) Tilastokeskus. 23.1.2024

<https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaestorakenne>

Wirth, P., Elis, V., Müller, B. & Yamamoto, K. (2016) Peripheralisation of small towns in Germany and Japan - Dealing with economic decline and population loss. *Journal of Rural Studies* 47 62–75. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.07.021>

Zarecor, K. E., Peters, D. J. & Hamideh, S. (2021) Rural smart shrinkage and perceptions of quality of life in the american midwest. *Handbook of Quality of Life and Sustainability* 395–415. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50540-0_28

Liitteet

Liite 1. Kuntien kuvaukset

Muonion kunta sijaitsee Lapin maakunnassa ja se on pinta-alaltaan 2039 km² (Tätä... s.a.). Vuonna 2022 siellä asui 2281 asukasta, joista 14 prosenttia kuului alle 15-vuotiaisiin, 57 prosenttia työikäisiin ja 29 prosenttia yli 64-vuotiaisiin (Kuntien...2024). Vuonna 2022 Muonion työpaikoista 88 prosenttia oli palvelualalla, kahdeksan prosenttia jalostuksessa ja kolme prosenttia alkutuotannossa. Palvelualan suurta osuutta selittää Muonioon kohdistuva matkailu, joka on suuri työllistäjä palvelualalla (Muonio...2022). Muonion luonnon, puhtaan ilman sekä Pallas-Yllästunturin kansallispuiston välittömän läheisyyden vuoksi kunta houkuttelee erityisesti luontomatkailijoita (Tätä...s.a.).

Puumala on Etelä-Savon maakunnassa sijaitseva kunta, joka on pinta-alaltaan 1231 km² (Puumala s.a.). Vuonna 2022 siellä asui 2107 asukasta ja työpaikoista 60 prosenttia oli palvelualalla, 21 prosenttia alkutuotannossa ja 18 prosenttia jalostuksessa (Kuntien...2024). Puumalan pääosin negatiivinen luonnollinen väestönlisäys näkyy kunnan vanhusvaltaisena väestörakenteena – vuonna 2022 Puumalassa oli 45 prosenttia yli 64-vuotiaita, kun taas alle 15-vuotiaita oli seitsemän prosenttia ja työikäisiä 48 prosenttia. Puumalasta puuttuu toisen asteen koulutus, joka ilmenee 15–29-vuotiaiden lähtömuuttona (Puumalan...2018). Kunnan suosio mökkikuntana näkyy vapaa-ajan asuntojen sekä asuttujen asuntojen määrien erossa. Kunnassa oli vuonna 2020 noin 3900 vapaa-ajan asuntoa, kun taas vakituksia asutuksia noin 1150 (Kustavi...2020).

Satakunnan maakunnassa sijaitseva rannikkokunta Merikarvia on pinta-alaltaan 1246 km² (Merikarvian...s.a.). Siellä asui 2967 asukasta vuonna 2022, joista 14 prosenttia oli alle 15-vuotiaita, 50 prosenttia oli työikäisiä ja 36 prosenttia oli yli 64-vuotiaita (Kuntien...2024). Vuonna 2022 työpaikoista 55 prosenttia oli palvelualalla, 33 prosenttia jalostuksessa ja 11 prosenttia alkutuotannossa. Merikarvia on keskittynyt panostamaan kuntalaistensa hyvinvointiin, joka käy ilmi kunnan tärkeimmistä strategisista tavoitteista. Kunta pyrkii takaamaan laadukkaat palvelut sekä luomaan edellytykset yhteisöllisyydelle ja turvalliselle elämälle (Strategiat s.a.).

Liite 2. Haastattelukysymykset

- 1) Onko älykäs sopeutuminen sinulle ennestään tuttu?
- 2) Mitä älykkään sopeutumisen keinoja olette käyttäneet kunnassanne? Osaatko sanoa, miten/miksi ne mielestäsi ovat/eivät ole toimineet tämän kuntastrategian aikana?
- 3) Miten koette kyseisten keinojen vaikuttaneen kuntanne taloudelliseen, työlliseen, demografiseen ja elinvoimaiseen puoleen sekä palveluihin?
- 4) Onko kuntanne kokenut joitakin haasteita/mahdollistajia mainittujen keinojen toteuttamisessa? Mitä? Miten haasteita on käsitelty?
- 5) Tulevatko nämä keinot jatkumaan seuraavalla kuntastrategialla? Jos kyllä/ei niin miksi?
- 6) Tarvitseeko mainittuja keinoja muokata jollain tavalla seuraavaa kuntastrategiaa varten?
- 7) Miten näet älykkään sopeutumisen merkityksen kuntanne kehittämisessä tulevaisuudessa?

Liite 3. Kuntastrategioiden luokittelumatriisi

Purkaminen	Rakennusten purkaminen
Uudelleenarviointi	Rakennusten käytön monipuolistaminen ja käyttötarkoitusten muuttaminen
Uudelleenorganisointi	Elinvoimapolitiikan kehittäminen ja innovaatiotoiminnan edistäminen
	Supistumisen huomioiminen kaavoituksen prosesseissa
Uuden imagon luominen	Alueen mielikuvan parantaminen
Elämänlaadun parantaminen	Palvelujen kehittäminen sekä palvelurakenteen uudistaminen
	Asukkaiden tarpeiden huomioiminen
Yhteistyö	Seudullisen ja kuntien välisen yhteistyön tiivistäminen kunnan eri hallinnonaloilla
	Kuntien yhteistyön lisääminen yritysten ja kolmannen sektorin kanssa
	Osallisuuden ja osallistamisen kehittäminen
Maahanmuuttopolitiikka	Työperäisen maahanmuuton edistäminen
Suomalaiset keinot	Osaamisen ja koulutuksen vahvistaminen ja monipuolistaminen
	Uudenlaiset koulutusratkaisut perusasteen ja toisen asteen koulutuksessa
	Digitalisaation hyödyntäminen
	Toimintojen uudistaminen kokeilujen avulla
	Keskustajamien tiivistäminen, täydentäminen ja eheyttäminen
	Uudet asumisen ratkaisut ja asuin- ja elinympäristöjen viihtyvyyden parantaminen
	Kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisten ratkaisujen ja elämäntavan edistäminen
	Monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden edistäminen
	Palveluverkon sopeuttaminen vähentyneeseen väestöön
Myyminen	

Liite 4. Toimenpiteiden analysoimisen esimerkkejä

Yläluokka	Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka
Purkaminen	Kunnan huonokuntoiset tyhjiksi jääneet rakennukset puretaan ja/tai etsitään ostajaa	Purkaminen
Uudelleenorganisointi	Laadukkaiden ja monipuolisten yritysneuvontapalveluiden tarjoaminen yrityksen eri tilanteisiin, erityisesti kasvupolulla tukemiseen	Elinvoimapolitiikan kehittäminen
Uuden imagon luominen	Viestinnän kärkien (elinvoima, hyvinvointi, asuminen/vapaa-aika) määrittely ja viestinnän vahvistaminen sekä kunnan sloganin kehittäminen	Alueen mielikuvan luominen
Elämänlaadun parantaminen	Henkistä ja sosiaalista hyvinvointia tukeviin ennaltaehkäiseviin palveluihin ja toimintoihin panostaminen. Esimerkkejä: <ul style="list-style-type: none"> • Mielenterveystoimet • vertaistukitoiminta, ennaltaehkäisevät toimintamallit kuten esim. Unicef - lapsiystävällinen kunta toimintamallin käyttöönotto 	Palveluihin investoiminen
Yhteistyö	Yritysten, oppilaitosten ja kunnan välisen verkottumisen ja yhteistyön edistäminen paikallisesti, seutukunnallisesti ja kansainvälisesti. Edistämme työelämän ja oppilaitosten yhteistyön tiivistämistä.	Kunnan sisäinen yhteistyö ja kuntarajat ylittävä yhteistyö
Maahanmuuttopolitiikka	Asumisen mahdollistamiseksi tarvittavien tukipalvelujen ja tuen järjestäminen, esim.: <ul style="list-style-type: none"> • liikkumisen mahdollistaminen • neuvonta ja tiedottaminen mm. rakentamiseen ja asumiseen liittyen • Lupapalvelut ja lupaprosessien ketteryys • Kotouttamispalvelut 	Aktiivinen maahanmuutto-ohjelma
Suomalaiset keinot	Etäyrittäjyyden ja -työnteon mahdollistaminen	Monipaikkaisuuden ja paikkariippumattomuuden edistäminen
Myyminen	Kunnan huonokuntoiset tyhjiksi jääneet rakennukset puretaan ja/tai etsitään ostajaa	Tyhjien kiinteistöjen myyminen

Liite 5. Haastatteluiden luokitukset

Pääluokka	Alaluokka
Keinojen toimivuuden syy	Taloudellinen hyöty
	Kustannusten väheneminen
	Kunnan toiminta mahdollistanut toimivuuden
	Erilaiset havainnot vahvistaneet toimivuuden onnistumista
Keinojen toimimattomuuden syy	Kustannukset
	Yhteistöiden epäonnistuminen
Keinojen vaikutus taloudelliseen puoleen	Myönteinen
Keinojen vaikutus työlliseen puoleen	Lisännyt työpaikkoja
	Ei vaikutusta
	Kausittainen työttömyys sekä työvoiman lähde
Keinojen vaikutus demograafiseen puoleen	Muuttanut uusia asukkaita
Keinojen vaikutus elinvoimaiseen puoleen	Elinvoimaisuus vahvistunut
Keinojen vaikutus palveluihin	Palveluita tullut lisää
	Ei vaikutusta
Mahdollistajat keinojen toteuttamiselle	Kunnan piirteet
	Ei mainintaa
Haasteet keinojen toteuttamisessa	Taloudelliset
	Organisaation sisäiset haasteet
	Kuntaan vaikuttavat tekijät
Ratkaisut haasteille	Ongelmakohtaiset ratkaisut
Keinojen jatkuminen seuraavalla kuntastrategialla	Kyllä, koska välttämätöntä
	Kyllä, koska koettu oikeaksi tavaksi
Keinojen muokkaamisen tarve	Kyllä, keskittyminen kohdistetaan ajankohtaisiin haasteisiin
Älykkään sopeutumisen merkitys tulevaisuudessa	Tarpeellinen

Liite 6. Esimerkkejä haastatteluiden analysoinnista

Alkuperäinen ilmaus	Luokittelu	
	Pääluokka	Alaluokka
"Mun mielestä tosi hyvin, siis se että kiinteistöjen purkaminen esimerkiksi niinku sehä vähentää kiinteitä kuluja että eihän niistä paljon myydessä sitte mitää saa mutta tuota se vähentää sitte niitä kiinteitä kuluja"	Keinojen toimivuuden syy	Kustannusten väheneminen
"(Yhteistyö) Joo joo et niit on ja kokoajan haetaan uusia että tota et siin on aina vaa se et ongelmana on se että toiminnot on eri kunnissa niin eri tasolla että tota. --- Joo se haastaa siinä että haluaako ottaa niiku riippakiveks semmosen niiku joka on jossain kunnassa tosi huonossa jamassa että tota mutta on me sitäkin tehty"	Keinojen toimimattomuuden syy	Yhteistöiden epäonnistuminen
"Joo siis meil yrityksiä on tullu vapaa-ajan asukkaiden kautta eli vapaa-ajan asukkaat on perustanu, esimerkkinä Ville Haapasalon Hatsapuri-leipomo --- ja sitten --- ravintoloita ja ton tyyppisiä niikö että se on näkyny sitä kautta mikä on sit tarkottanu yhteisöverotuloja ja sitte se veropohja on sitä kautta niiku vahvistunut"	Keinojen vaikutus taloudelliseen puoleen	Myönteinen
"No on tullu tietysti niiku sanotaan et palvelualalle on tullu paljon uusia työpaikkoja"	Keinojen vaikutus työlliseen puoleen	Lisännyt työpaikkoja
"No tuo, kyllähän meillä tosi vanhusvoittoinen väestörakenne on, eläkeläisvoittoinen, mutta toisaalta kyllähän nämä sitte nämä satsaukset tähä infraan ja muuhun on kyllähän sen tehny et meille on muuttanu aika hyvin lapsiperheitä kyllä"	Keinojen vaikutus demograafiseen puoleen	Muuttanut uusia asukkaita
"Joo sillälaililla näkyny että meil on selvästi meil itseasiassa kaavotuksessa näkyy vielä tämä elinvoimapuoli aika vahvasti, eli meil on todella vilkas tilanne et meil on kaavotuksessa paljon uusia hankkeita menossa, siis matkailuelinkeinohankkeita"	Keinojen vaikutus elinvoimaiseen puoleen	Elinvoimaisuus vahvistunut
"Ei se silleen, palveluihin se ei, et palvelut pysyny samana"	Keinojen vaikutus palveluihin	Ei vaikutusta
"No tietysti meillä vahvuuksia on tämä meri ja joki tässä että kyllä ne palvelupuolen ja matkailupuolen kannalta ne on selkeitä mahdollistajia ja vahvuuksia"	Mahdollistajat keinojen toteuttamiselle	Kunnan piirteet
"itseasiassa nostasin toho vielä tottakai talouden -- - pakko miettiä taloudelliset reunaehdot tässä samalla et mihin kunnan kantokyky riittää, nii se on ollu tottakai haaste"	Haasteet keinojen toteuttamisessa	Taloudelliset
"ajottamalla siis aikatauluttamalla pitää niitä suunniteltuja muutoksia ja että tota nytkin on tulossa meil on tota päiväkotit tulossa et vast sen jälkeen ruvetaan tekemään semmosia joista on jo päätökset olemassa"	Ratkaisut haasteelle	Ongelmakohtaiset ratkaisut

"Kyl mä uskon et ne on varmasti valikoimassa mukana. --- Joo ja sitte ne on kumminki asioita, mitkä on ehkä välttämättömyys myöski tehdä"	Keinojen jatkuminen seuraavalla kuntastrategialla	Kyllä, koska välttämätöntä
"No ehkä tavallaan niitten monipaikkasten ihmisten osallistamisen rakenteet, nii siihen satsaamista varmastikki tarvitaan ja sitten siinä matkailussa nii tavallaan tää maailman sähköstyminen ja liikkumisen sähköstyminen ja mahdolliset muut sen variantit. Ja tota sitten se semmonen niiku ehkä semmonen kestävän matkailun teema, nii nää on ehkä semmosii elementtejä mitkä siinä tulee niiku syvemmin näkymään"	Keinojen muokkaamisen tarve	Kyllä, keskittyminen kohdistetaan ajankohtaisiin haasteisiin
"Siis näen sen aivan elintärkeänä"	Älykkään sopeutumisen merkitys tulevaisuudessa	Tarpeellinen